

Tallinna Ülikool

Rakvere Kolledz

Riigiteaduste osakond

Moonika Pello

**KODANIKUÜHENDUSTE ROLLIDE ARENDAMINE JA PROBLEEMIDE
LAHENDAMINE TÄNASTE KODANIKUÜHISKONNA RAHASTAMISE
SKEEMIDE PÕHJAL VINNI, VÄIKE-MAARJA JA HALJALA VALLAS**

Magistritöö

Juhendaja:

Professor Georg Sootla

Rakvere 2007

SISUKOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks on teada saada ja välja selgitada, millistele kodanikuühenduste rollide arendamisele ja probleemide lahendamisele aitavad kaasa tänased kodanikuühenduste rahastamise skeemid. Eesmärgist lähtuvalt püstitas autor järgmised ülesanded: 1) välja selgitada kodanikuühenduste spetsiifilised vajadused, mida tänased rahastamise programmid võimaldavad lahendada; 2) analüüsida kodanikuühenduste rolli kohaliku omavalitsuse elu korraldamisel ning kodanikuühenduste ja kohaliku omavalitsuse koostööd; 3) analüüsida, kas tänased kodanikuühenduste rahastamise skeemid on piisavad kodanikuühenduste rollide ja funktsioonide täitmiseks.

Antud magistritöö vajalikkusest kõneleb fakt, et kolmanda sektori rahastamine toimub eelkõige projektipõhiselt, mis ei anna kodanikuühendustele kindlustunnet tuleviku tegevuste suhtes. Kodanikuühendustele on tegutsemine pelgalt projektipõhiselt keeruline, erinevate fondide eesmärgid on küll erinevad ja võimaldavad toetust taodelda erinevatele tegevustele, tihtipeale jääb aga puudu koostööst ja partnerlusest. Kohalikul tasandil saavad kodanikuühendused ja vald üksteisele kasulikud olla.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks viis autor läbi analüüsi kolme Lääne-Virumaa valla põhjal, töötas läbi valdkonda puudutavat kirjandust ning valdade arengukavasid ja eelarveid, eelnevalt läbi viidud uuringuid ja küsitlusi.

Töö tulemusena selgus:

- 1) tänased kodanikuühenduste rahastamise skeemid (projektipõhine tegevus, KOV toetus tegevustoetusena ja projektitoetusena) võimaldavad jätkusuutlikel kodanikuühendustel püstitatud eesmärgid saavutada;
- 2) KOV rahaline toetus kodanikuühenduse tegevusele on aluseks projektipõhisele tegevusele;
- 3) KOV ja kodanikuühenduste vaheline teenuste lepinguline delegerimine aitab kaasa piirkonna tasakaalustatud arengule.

Moonika Pello; moonika.pello@l-virumv.ee

SISUKORD

SISUKOKKUVÕTE.....	2
SISSEJUHATUS	4
1 ÜLEVAADE EESTI MITTETULUNDUSSEKTORIST	6
1.1 Kodanikuühenduste roll ühiskonnas	7
1.2 Eesti Kodanikuühiskonna Arengu Kontseptsioon	12
1.3 Kodanikuühenduste tegevused ja eesmärgid	13
1.4 Kodanikuühenduste roll kohaliku omavalitsuse elus.....	17
2 KODANIKEÜHENDUSTE RAHASTAMINE	20
2.1 Kodanikuühenduste rahastamise allikad ja eesmärgid.....	20
2.2 Kodanikuühenduste rahastamine Lääne-Virumaal	26
2.2.1 Ülevaade KOP programmist ja RAK meede 3.5-st Lääne-Virumaal.....	27
2.2.2 Kodanikuühenduste jätkusuutlikkuse analüüs	28
3 KODANIKUÜHENDUSTE TEGEVUSE ANALÜÜS LÄÄNE-VIRUMAA KOLME VALLA PÕHJAL.....	33
3.1 Analüüsi läbiviimise kirjeldus.....	34
3.2 Kodanikuühenduste rollide arendamine ja probleemide lahendamine	36
3.2.1 Valdade esindajate arvamus.....	36
3.2.2 Kodanikuühenduste eestvedajate arvamus	43
3.3 Kodanikuühenduste rahastamise vajadused analüüsitud programmidest . Error! Bookmark not defined.	
4 JÄRELDUSED	57
KASUTATUD KIRJANDUS.....	62
LISA 1.....	65
LISA 2.....	67
LISA 3.....	71
LISA 4.....	72
SUMMARY	76

SISSEJUHATUS

Kodanikuühendused võimaldavad inimestele koostöö õppimise ja solidaarsuse ning ühiskondliku ühtekuuluvuse foorumit. Inimesed õpivad, kuidas organiseerida, kuulata, töötada koos. Kuuludes kodanikuühendusse, suudavad inimesed paremini vastutada ühiste probleemide eest ja omandavad võime mõelda kollektiivsetele lahendustele. Kodanikuühendused aitavad inimestel aru saada, selgitada ning väljendada nende ühishuve ja –probleeme. Kodanikuühenduste võrgustik aitab leida lahendusi ja kindlustab, et otsused, mis puudutavad kolmandat sektorit, viiakse ellu efektiivselt. (Kopli 2002:12)

Avalik võim mõistab, et kodanikuühendustel on ühiskonnas oluline roll ja nad on vajalikud riigi demokraatlikuks toimimiseks. Valitsus saab luua abistavaid võimalusi inimeste omaalgatuslikuks tegutsemiseks, koostades tegevuskavasid, et toetada nende ettevõtmisi. Kodanikena asutame ühendusi eelkõige selleks, et arendada oma ja oma kogukonna huvisid, samas aidata ka riigil ja omavalitsustel täita ülesandeid, mille jaoks ei jätku neil aega ega jõudu. Et kodanikuühendused saaksid aktiivselt ühiskonnas osaleda, vajavad nad oma tegemistele eelkõige stabiilset toetust rahastamise näol, olgu seda siis kas läbi erinevate rahastamisprogrammide või KOV poolsete toetuskeemide.

Antud magistritöö vajalikkusest kõneleb fakt, et kolmanda sektori rahastamine toimub eelkõige projektipõhiselt, mis ei anna kodanikuühendustele kuigipalju kindlustunnet oma tuleviku ja tegevuse suhtes. Paljudele kodanikuühendustele on tegutsemine ja püsijäämine pelgalt projektipõhiselt keeruline, erinevate fondide ja programmide eesmärgid on küll erinevad ja võimaldavad toetust taodelda erinevatele piirkonna elu arendatavatele tegevustele, tihtipeale jääb aga puudu koostööst ja partnerlusest. Kohalikul tasandil saavad kodanikuühendused ja vald üksteisele kasulikud olla.

Antud töö eesmärgiks on teada saada ja välja selgitada, millistele kodanikuühenduste rollide arendamisele ja probleemide lahendamisele aitavad kaasa tänased kodanikuühenduste rahastamise skeemid. Eesmärgist lähtuvalt püstitas autor järgmised ülesanded: 1) välja selgitada kodanikuühenduste spetsiifilised vajadused, mida finantseerimine lahendab; 2) analüüsida kodanikuühenduste rolli kohaliku omavalitsuse elu korraldamisel ning kodanikuühenduste ja kohaliku omavalitsuse koostööd; 3)

analüüsida, kas tänased kodanikuühenduste rahastamise skeemid on piisavad kodanikuühenduste rollide ja funktsioonide täitmiseks.

Käesolev magistritöö on jaotatud kolme peatükki, milles esimeses tehakse ülevaade Eesti mittetulundussektorist, käsitletakse kodanikuühenduse ja sellega soetud mõisteid, määratletakse kodanikuühenduste roll ühiskonnas üldiselt ja kohaliku omavalitsuse elus. Tuuakse välja ja analüüsitakse kodanikuühenduste tegevusi ja eesmärke. Peatükk toetub peamiselt valdkonda käsitlevatele õigusaktidele ja väljaannetele.

Teine peatükk keskendub kodanikuühenduste rahastamisele. Tuuakse välja ja analüüsitakse erinevaid rahastamise allikaid ja eesmärke üldiselt, süvitsi tehakse ülevaade kodanikuühenduste rahastamisest ja nende jätkusuutlikkusest Lääne-Virumaal.

Kolmas peatükk põhineb autori poolt läbi viidud analüüsil Lääne-Virumaal kolme valla, Vinni, Väike-Maarja ja Haljala valla, põhjal. Intervjueeriti kodanikuühenduste eestvedajaid ja valla esindajaid. Kasutatud on kolme erinevat analüüsimeetodit: 1) analüüsitud on kohaliku omavalitsuse õigusakte, mis sätestavad kohaliku omavalitsuse poolse rahastamise kodanikuühendustele; 2) autori kasutuses olevat KOP programmi ja RAK meede 3.5 programmide aruandeid Lääne-Virumaa kohta; 3) autori koostatud intervjuusid, mis viidi läbi kolme valla kodanikuühenduste eestvedajatega ja valla esindajatega.

Käesolevas magistritöös tugineb autor kolmes Lääne-Virumaa vallas läbiviidud intervjuudele (valla esindajatega ja kodanikuühenduste eestvedajatega), lisaks töötas autor töö tulemuse saavutamiseks läbi valdkonda puudutavat kirjandust ning valdade arengukavasid ja eelarveid, eelnevalt läbi viidud uuringuid ja küsitlusi.

1 ÜLEVAADE EESTI MITTETULUNDUSSEKTORIST

Eesti ühiskond hakkas oma kodanikualgatuslikke organisatsioone looma eelkõige Saksa ja Soome eeskujul. Omariikluse puudumise tõttu kujunesid kodanikuühendused kultuuriliseks alternatiiviks võõrriiklikele võimustruktuuridele, andes eestlastele võimaluse omal maal end vaimselt edendada ning rahvusena säilitada ja omariikluseks ette valmistada. (Raudla 2002:26)

XIX sajandi teisel poolel loodi Eestis massiliselt erinevaid ühendusi ja seltse (muusikaseltsid, põllumeeste seltsid, näiteseltsid jne). Ka aastail 1920-1940 oli kodanikualgatuslike ühenduste sünn ja tegevus aktiivne. 1940. aasta nõukogude okupatsioon lõpetas igasuguse organiseeritud kodanikualgatus: suleti kõik kultuuri ja haridusseltsid, noorsoo- ja üliõpilasuühendused jne. Nõukogude võim lõi riiklike organisatsioonide võrgu, mis olid vaid näiliselt kodanikualgatuslikud. 1980. aastate lõpus sai kodanikualgatus uut indu: loodi Eesti Muinsuskaitse Selts, Rahvarinne, Eesti Kodanike Komitee jpt. (Raudla 2002:26)

Tänapäeva kodanikuühiskonnas on organisatsioone palju, arvukalt on väikeseid seltse, aga suur hulk inimesi ei näe neis võimalusi oma probleemide lahendamiseks, olgu siis põhjuseks nõrk motivatsioon või see, et kodanikuühendused ei oska oma ettepanekuid piisavalt hästi formuleerida ega läbi suruda. Ka Eestis on probleemiks kodanikuühenduste vähene toetamine erasfääri ja avaliku võimu poolt. Senisest enam on vajalik ka kodanikuorganisatsioonide omavaheline koostöö kui ka koostöö riigi ja omavalitsustega.

Käesoleva peatüki eesmärgiks on anda ülevaade kodanikuühenduste rollist Eesti ühiskonnas, millised on kodanikuühenduste rollid ühiskonnas üldiselt, kui ka kohaliku omavalitsuse elus, millised on erinevate kodanikuühenduste missioonid ja milliste probleemidega kodanikuühendused kokku puutuvad. Teoreetiline taust kodanikuühendustest ja nende rollist Eesti ühiskonnas aitab mõista kodanikuühenduste rahastamise skeeme ja allikaid.

1.1 Kodanikuühenduste roll ühiskonnas

Mõne viimase aasta jooksul on Eesti ühiskonda iseloomustanud kiired muudatused. Äri sektori kõrval on kiiresti arenenud ka kodanikuühendused – olgu siis tegu mittetulundusühingute, sihtasutuste või seltsingutega. Samuti on kasvanud ka tähelepanu, mida neile osutavad ühiskonna liikmed, massiteabevahendid ja valitsusasutused. (Lagerspetz 2006)

Ühiskonna struktuure võime jagada erasektoriks, avalikuks sektoriks ja kolmandaks sektoriks.

Erasektor sisaldab üksikisikute ja organisatsioonide nii tulunduslikku ehk ärilist kui ka mittetulunduslikku tegevust, aga mitte avaliku võimu institutsioone. Erasektoris toodetakse ja müüakse kaupu või teenuseid ja loodetakse saada küllalt palju kasumit, et ise ära elada ja ka ettevõtet laiendada.

Avaliku sektori all mõtleme nii valitsusasutusi ja –ettevõtteid, kui ka valla ja linna poolt asutatud asutusi, ettevõtteid (riik, kohalikud omavalitsused, avalik-õiguslikud asutused, nende organid). Nende ülesandeks on kasumi saamise asemel ühiskonda teenindada, tulud laekuvad rohkem maksudest, kui kaupade ja teenuste müügist. (Lagerspetz 2006:6)

Kolmas sektor on aga ühiskonna see osa, mis ei kuulu avaliku võimu ega ka kasumit taotleva äri sektori alla. See hõlmab mittetulundusühendusi, mida Eestis oli 1. jaanuaril 2007 registreeritud 25 003 (sh 721 sihtasutust). Nendest moodustasid üle poole korteri-, garaazi- ja aiandusühistud. (Kaur 2007)

Seltsingute kindel arv on teadmata, kuna seltsingutel puudub kohustus end registreerida. Võlaõigusseaduse järgi ei ole seltsing õigussubjekt, vaid mõiste, mis koondab endas seltsingulepingu alusel tekkivat õigussuhet seltsinglaste vahel (millest tekivad seltsinglaste vastastikused õigused ja kohustused) ning võimalikke tekkivaid õigussuhteid ühelt poolt seltsinglaste ja teisalt kolmanda isiku (kolmandate isikute) vahel (Võlaõigusseadus 2005).

Eestis töötab kolmandas sektoris umbes 4-5% tööjõust. Sõnu mittetulundussektor ja kodanikuühiskond kasutatakse tihti samas tähenduses kui kolmas sektor.

Tabelis 1 on ära toodud ühiskonna jagunemine sektorite vahel ning ühiskonna teatud osasid märkivate mõistete omavaheline seos.

Tabel 1. Ühiskonna jagunemine sektorite vahel.

Erasektor	Ärisektor	Osaühingud, aktsiaseltsid
		Füüsilisest isikust ettevõtjad
		Tulundusühistud
	Kolmas sektor= Mittetulundussektor= Mittetulundusühendused	Seltsingud
		Mittetulundusühingud (MTÜ)
		Sihtasutused (SA)
Riiklikud sihtasutused		
Avalik sektor	Riik	Riigiasutused
		Avalik-õiguslikud asutused
		Kohalikud omavalitsused

Allikas: Lagerspetz 2006:20

Juriidilise määratluse kohaselt toimivad kolmandas sektoris mittetulundusühingud, seltsingud ja sihtasutused, mida kokku nimetatakse kodanikuühendusteks.

Käesolevas magistritöös on kasutatud järgmisi mõisteid:

Mittetulundusühing (MTÜ) on kasumit mitte taotlev ja mitte jaotav organisatsioon, mis on registreeritud vastavalt Mittetulundusühingute seadusele (MTÜS). MTÜ-l on liikmed, kelleks saavad olla nii juriidilised kui ka füüsilised isikud. MTÜS-s leiavad põhjalikku reguleerimist liikmeskonnale esitatavad nõuded: liikmeks vastuvõtmise, väljaastumise ja väljaarvamise kord ja liikmelisusest tulenevad õigused ning kohustused. Samuti käsitletakse MTÜS-s MTÜ üldkoosoleku, juhatuse jm. organite moodustamist, tegevust ja pädevust, määratletakse juhatuse esindusõigus ja juhatuse vm. organi liikme vastutus (nad vastutavad oma kohustuse rikkumisega MTÜ-le süüliselt tekitatud kahju eest solidaarselt). MTÜS reguleerib ka MTÜ-de lõpetamist,

ühinemist ja jagunemist ning üleminekuperioodil tähtsust omavaid küsimusi.
(Mittetulundusühenduste seadus)

Sihtasutus (SA) on Sihtasutuste seaduse (SAS) järgi eraõiguslik juriidiline isik, millel ei ole liikmeid ning mis on loodud vara valitsemiseks ja kasutamiseks põhikirjaliste eesmärkide saavutamiseks. SA kõige tähtsamaks tunnuseks on liikmeskonna puudumine, mis on üks erinevusi MTÜ-st. SA-d ei ole ainult nõ klassikalised fondid - rahavalitsejad, vaid need võivad olla asutatud ka muu vara valitsemiseks - nt haiglad. Viimatinimetatud variant leiab praktikas üha sagedamini kasutamist. SAS-i kohaselt võib seadus sätestada piiranguid SA majandustegevusele, seega majandustegevus üldreeglina on lubatud, kuigi algselt oli SAS-is kirjas, et SA asutamise eesmärk on kas sotsiaalne või heategevuslik. SAS reguleerib SA asutamist (§-d 5-15), juhtimist (§-d 16-32), lõpetamist (§-d 43-59), ühinemist ja jagunemist, mis toimub sarnaselt MTÜ-dele, st et ühinemine ja jagunemine võimalik üksnes SA-de endi vahel ja ühinemise või jagunemise käigus ei saa tekkida muud liiki juriidilisi isikuid peale SA-de. See on üks element SA-de (ja MTÜ-de) ümberkujundamise keelust, mis moodustab olulise osa nende ühenduste mõiste sisust (SAS § 61-79). (Sihtasutuste seadus)

Seltsing on registreerimata mittetulundusühendus. Seltsing ei ole iseseisev juriidiline isik, vaid põhineb osalevate juriidiliste ja/või füüsiliste isikute omavahelisele (suulisele või kirjalikule) kokkuleppele. Reguleerivaks seaduseks on võlaõigusseadus (VÕS), mille 7.osa käsitleb seltsinguid. VÕS-is, mis reguleerib seltsingute tegevust, ei ole seltsingu mõistet sätestatud. Defineeritud on vaid seltsinguleping § 580 lõige 1, mis sätestab, et seltsingulepinguga kohustuvad kaks või enam isikut (seltsinglased) tegutsema ühise eesmärgi saavutamiseks, aidates sellele kaasa lepinguga määratud viisil, eelkõige panuste tegemisega. Seltsing on sobiv väikeste koosluste moodustamiseks. (Võlaõigusseadus) Kuigi seltsinglaste suhe tugineb nende vahel sõlmitud seltsingulepingule, ei teki sellise lepingu sõlmimisega siiski mitte tavaline võlaõigussuhe, vaid ka teatud organisatsioon (Saare 2003:59).

Seltsingu eesmärk võib olla nii tulunduslik kui mittetulunduslik. Seltsinglaste põhikohustuseks on kokkulepitud panuste sooritamine ja ühise eesmärgi saavutamise soodustamine ning selleks vajalik osalemine seltsingu juhtimises ja seltsinguvara

valitsemises, samuti kohustus kaitsta seltsingut kahju tekkimise eest ja arvestada teiste seltsinglaste huvidega. Seltsinglase panuseks võib olla igasugune ühise eesmärgi edendamine, sh vara võõrandamine seltsingule, vara seltsingu kasutusse andmine või seltsingule teenuse osutamine. Eeldatakse, et seltsinglaste panused on võrdsed. Kohustuste täpsema sisu osas on määrav seltsinguleping. (Merusk, Olle, Saarmets 2003)

Kodanikuühiskond – seda mõistet on lahti mõtestatud mitmeti.

Kodanikuühiskonna lühisõnastiku kohaselt on kodanikuühiskond riigist ja äriest sõltumatu ühiskonnasfäär, mille sees üksikindiviidid ja rühmad teevad koostööd selleks, et edendada oma huve ja väärtusi. Kodanikuühiskond tasakaalustab äriest ja avaliku võimu mõju ühiskonnas – seetõttu on mõnikord sünonüümina kasutusel ka väljend kolmas sektor. Tähtis osa kodanikuühiskonnas on mittetulundusektoril. (Lagerspetz 2006:10)

Termini teine tähendus on ühiskond, kus inimese põhiõigused ja –vabadused on kaitstud ning kus tal on võimalik poliitilisi otsuseid mõjutada (Lagerspetz 2006:10-11).

Eesti Kodanikuühiskonna Arengu Kontseptsiooni (EKAK) definitsiooni kohaselt mõistetakse kodanikuühiskonna all inimeste omaalgatuslikku koostööd oma huvide järgimiseks ning avalike asjade arutamises ja otsustamises osalemiseks, samuti seda koostööd võimaldavaid ühendusi, võrgustikke ja institutsioone. (EKAK 2002)

Kodanikuühiskonnas on ka tugev kodanikuliikumine, mis toimub mittetulundusektori raames. Kodanikuühendused arendavad ühiskonna põhikapitali ülitähtsaid omadusi nagu usaldus, ausus ja lojaalsus. Et kodanikuühiskond saaks toimida, ja et just saaksid toimida kodanikuühendused ühiskonnas, selleks on vaja kindlustada kolmanda sektori elujõu kolm komponenti: seadused ja õiguslik keskkond, finantseerimine ja ressursid, organisatsioonide ja üksikisikute võimekus.

Kodanikuühendus on üksikisikute poolt mittetulunduslikel eesmärkidel asutatud organisatsioon. EKAK-is on mõistet kasutatud sünonüümina mittetulundusühendustele. (Lagerspetz 2006:9)

Eestis peetakse kodanikuühendustest rääkides eelkõige silmas vabatahtlikke organisatsioone. Vabatahtlikeks organisatsioonideks võib nimetada mittetulundusühinguid ja seltsinguid, kuna nende liikmeks on astunud vabatahtlikult; selles erinevad nad näiteks korteriühistutest, mille liikmeks astumine on seadusega kohustuslik ning nendest usuühingutest, millesse lapsed astuvad vanemate avalduse alusel. Töö tegemine ühiste eesmärkide nimel ilma rahalist tasu saamata. (Lagerspetz 2006:17).

Kolmanda sektori organisatsioone võib vaadelda teatud tunnuste järgi, milledeks on juriidiline vorm, liikmed, sõltumatud avalikust võimust, tegevuse ulatus. Teisalt võib kolmanda sektori organisatsioone käsitleda aga ühtselt kui tulu mitte jaotavate, iseseisvate, sõltumatute ja vabatahtlikke kaasavate organisatsioonidena. (Kadak 2005:11-12)

Tabelis 2 on toodud kokkuvõtlik ülevaade kolmanda sektori organisatsioonidest ning nende mõistete omavahelistest seostest.

Tabel 2. Mittetulundusühenduste jagunemine

MITTETULUNDUSSEKTOR = KOLMAS SEKTOR			
MITTETULUNDUSÜHENDUSED <i>organiseeritud, eraldiseisvad, ei jaota kasumit, sõltumatud, vabatahtlikud</i>			
<i>1. Juriidilise vormi järgi</i>	<i>Seltsing Mitteformaalne</i>	<i>Sihtasutus Registreeritud</i>	<i>Mittetulundusühing Registreeritud</i>
<i>2. Liikmete järgi</i>	<i>Kodanikuühendus = Vabatahtlik organisatsioon = Vabaühendus Liikmeteta</i>	<i>Sihtasutus Liikmeteta</i>	<i>Katusorganisatsioon Liikmed juriidilised ja füüsilised isikud</i>
<i>3. Sõltuvuse järgi avalikust võimust</i>	<i>Valitsusväline organisatsioon = Vabatahtlik organisatsioon = Vabaühendus Sõltumatu</i>	<i>Riigi või kohaliku omavalitsuse loodud organisatsioon Sõltuv</i>	
<i>4. Tegevuse ulatuse järgi</i>	<i>Avalikes huvides tegutsev organisatsioon</i>		<i>Liikmete või asutajate huvides tegutsev organisatsioon</i>

Allikas: Kadak 2005:12

1.2 Eesti Kodanikuühiskonna Arengu Kontseptsioon

Avaliku ja mittetulundussektori suhete iseloom on varieerunud läbi aja ning ruumi. On olnud aegu, mil sektoreid vastandati teineteisele. Viimaste aastakümnete suundumus on olnud aga selgelt koostöö otsimine, kuna klassikalise heaoluriigi üleval pidamiseks vajalikke ressursse avalikul sektoril napib. Selleks, et koostöö oleks viljakas, on vaja aga usaldust. Üks võimalus parema koostöö ja usaldusliku suhete saavutamiseks on koostöökokkulepe. (Rammo 2005:70)

EKAK lühendit on tõlgitud ka „Ehk Kõik Algab Koostööst”, sest üks õige kodanikuühiskond saab jalad alla siis, kui hakatakse oskama, kuidas teha koostööd. EKAK on Eesti riigi ja kodanike vaheline kokkulepe kodanikuühiskonna loomiseks ja arendamiseks. Idee antud dokument luua sai alguse 1999. aastal, kui käivitused avaliku võimu ja kodanikuühenduste võimaliku koostöökokkulepete arutelud. Esimene dokumendi eelnõu valmis 2000. aasta juunis ning 12. detsember 2002 võttis Riigikogu selle vastu. Kontseptsiooni koostamine, selle sisu üle arutlemine ning dokumendi heakskiitmine olid Eesti jaoks väga olulised sammud. (Kaur 2007)

EKAK-i ellurakendamiseks on kokku kutsutud Vabariigi Valitsuse ning kodanikuühenduste esindajate ühiskomisjon, mille töö tulemuseks on tänaseks näiteks selgeks saanud, et vabatahtlik tegevus vajab Eestis selgemat õiguslikku keskkonda, et tugevdada vabatahtliku töö positsiooni professionaalsel tasemel.

EKAK-i mõte on luua koostööraamistik avalikule ja mittetulundussektorile, et arendada ja viia ellu avalikke poliitikaid ning tagada kodanikuühiskonna areng. Ehkki EKAK-i loomisega oodatakse valitsuselt aktiivset tegutsemist, on selge, et midagi oodatakse ka mittetulundussektorilt – üldised hea tava ideed peavad selgesti väljendatud saama kodanikuühenduste seaski. (EKAK 2002)

EKAK-is on ära toodud 11 kodanikuühenduste ja avaliku võimu koostöö eesmärki. Eesmärkideks on läbipaistvate, optimaalsete ja sihipäraste riigieelarvelistest vahenditest kodanikuühiskonna arengut ning kodanikuühiskonna tegevust toetavate rahastamisskeemide ning korrastatud ja eesmärgipärase maksusoodustuste ning annetamise süsteemi välja töötamine. Kõige üldisemalt öeldes on EKAK-i eesmärk

ühendustele luua ideaalne pidevat arengut soodustav tegutsemiskeskond. Läbi EKAK-i tunnustab Eesti riik kodanikuühenduste olulisust. (EKAK 2002)

EKAK-ist tulenevalt on käima lükatud protsess, mille eesmärk on korrastada mittetulundussektori rahastamine. Kui rahastamis põhimõtted on selged, siis saab iga ühendus oma tegevust rahulikult pikema aja peale ette planeerida. Lisaks rahastamisele on oodata ühendustes tegutsevate inimeste tehtava vabatahtliku töö ja sellest kogu ühiskonnale tekkiva kasu paremat väärtustamist. Üheks olulisemaks tegevussuunaks ongi vabatahtliku töö parema reguleerimise ja tunnustamise saavutamine, mis omakorda annab ühendusele parema võimaluse kaasata ja tunnustada enda heaks töötavaid vabatahtlikke. (Rammo 2005:71).

Meie traditsioonidele vastab arusaam, et vaba indiviid ja riik ei ole vastased, vaid partnerid (EKAK 2002).

1.3 Kodanikuühenduste tegevused ja eesmärgid

Kodanikuühendused eksisteerivad väga paljudel erinevatel põhjustel. Nende peamisel eesmärgil ei ole tihtipeale midagi ühist poliitikaga, kuigi mitmed ühendused on hõivatud lobby või hoolekande ja avalike teenuste osutamisega.

Ühendused eksisteerivad peamiselt selleks, et esindada oma liikmete seisukohti ja huve ning nad on edukad, kui suudavad oma liikmeid hästi teenida. Ühenduste iseseisvust peab respektseerima; nende tugevus ja unikaalne sisend tulenevad riiklike institutsioonide ning bürokraatia kaugusest.

Kodanikuühendused kannavad endas võimalust liita ühiste huvidega inimesed ühise eesmärgi saavutamiseks. Näiteks sotsiaalsfääris tegutsevatel kodanikuühendustel on kanda peamine roll korraldamaks sotsiaalse solidaarsuse vorme. Teatud ühendused ja isikud teostavad ennast, teadvustades kogukonna kultuurilisi, pärimuslikke, teatraalseid, käsitöö- ja muude elualade traditsioone. Teised ühingud või grupid tegelevad noortega, korraldavad vabaaja üritusi. Kodanike osalemine ettevõtmistes, eriti sellistes, mis on

ellu kutsutud kodanikuühenduste poolt, aitab põimida kogukonna sotsiaalset kangast ja tugevdada selle liikmete vahelist sidet. (Kopli 2002:9).

Õigusliku definitsiooni järgi on kõik kolmandasse sektorisse kuuluvad MTÜ-d ja SA-d kantud registrisse. **Tabel 3** annab ülevaate Eesti mittetulundussektori ulatusest tegevusvaldkonniti tuginedes mittetulundusühingute ja sihtasutuste registri andmetele seisuga 01.03.2007.

Tabel 3. Mittetulundusühingud ja sihtasutused põhitegevusalade kaupa 01.03.07

Põhitegevusala	Mittetulundusühingute ja		Mittetulundusühingute ja sihtasutuste register kokku
	mittetulundusühing	Sihtasutus	
A Põllumajandus, jahindus ja metsamajandus	195	5	200
B Kalapüük	0	0	0
C Mäetööstus	0	0	0
D Töötlev tööstus	28	8	36
E Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus	12	0	12
F Ehitus	1	0	1
G Hulgi- ja jaekaubandus; remont	5	2	7
H Hotellid ja restoranid	13	2	15
I Veondus, laondus ja side	55	14	69
J Finantsvahendus	3	5	8
K Kinnisvara, rentimine ja äritegevus	11 607	71	11 678
L Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	71	6	77
M Haridus	303	32	335
N Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	519	109	628
O Muu ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteenindus	11 598	469	12 067
Põhitegevusala täpsustamata	12	0	12
Kokku	24 422	723	25 145

Allikas: Registrate ja Infosüsteemide Keskus 2007

Esmasel vaatlusel näeme, et kõige arvukamalt tegutseb mittetulundusühendusi (12 067) muus ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteeninduse vallas ning kinnisvara, rentimise ja äritegevuse vallas. Järgmised kaks suuremat gruppi on tervishoiu ja

sotsiaalhoolekandega tegelevad ühendused (628) ning hariduse vallas tegutsevad ühendused (335). Tuginedes Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori EMTAK kirjeldusele saame teada, et kinnisvara, rentimise ja äritegevuse vallas tegutsevate MTÜ-de hulgas on kõige arvukamalt esindatud korteriühistud, aiandusühistud ja garaaziühistud. Muu ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteeninduse vallas tegutsevate organisatsioonide seos on muuhulgas (Rammo 2005:83-84):

- Ettevõtjate, tööandjate ja kutseorganisatsioonid (sh põllumajandusseltsid ja – liidud, aiandus- ja mesindusseltsid);
- Usuorganisatsioonid (sh kirikud, kogudused ja kloostrid);
- Erakonnad ja erakondadega seotud noorteorganisatsioonid;
- Spordiorganisatsioonid ja spordiklubid;
- Kunstikollektiivid;
- Mujal liigitamata organisatsioonid.

Viimasesse gruppi kuuluvad muuhulgas näiteks kohaliku elu edendavad ja toetavad ühendused, noorte- ja lasteühendused, rahvusvähemuste ühendused ja kultuuriseltsid, huvialaühendused ja huviklubid, keskkonna- ja looduskaitseühendused, tervisehäiretega isikute ühendused ja nende liidud, puuetega inimeste ühendused ja nende liidud.

Tervishoiu ja sotsiaalvaldkonda kuuluvad muuhulgas haiglad, eakate ja laste ning noorte hoolekandeesutused ning kõik muud hoolekandeteenuseid osutavad organisatsioonid. Hariduse valdkonda kuuluvad näiteks nii ülikoolid kui täiskasvanute täiendkoolitust korraldavad organisatsioonid. (Rammo 2005:84)

Maapiirkondades on levinud kodanikualgatuse vormiks seltsingud. Külaseltside ja seltsingute kohta on infot koondanud Liikumine Kodukant. Tegutsevate seltsingute väljaselgitamisel olid abiks Liikumine Kodukant maakondlikud koordinaatorid. Liikumine Kodukant poolt koostatud uuringu põhjal tegutseb Eesti maapiirkondades 450 seltsingut. (Kink *et al* 2006)

Eelpool mainitud uuringu käigus selgitati välja ka seltsingute eesmärgid, mis on väga mitmepalgelised. Selgus, et enamik seltsinguid peab oma peamiseks eesmärgiks külaelu edendamist ning külaelu erinevate aspektide arendamist. Neljandik vastanud seltsingutest peab oma eesmärgiks kultuuripärandi, rahvakultuuri taaselustamist, säilitamist ja propageerimist. Iga viies seltsing on oma eesmärgiks seadnud kultuurielu elavdamise ühisürituste, väljasõitude jm ettevõtmiste korraldamise kaudu. Iga kuuenda seltsingu eesmärgiks on külaelanike kaasamine; ühistunde, kodukohatunde tugevdamine või vaba aja sisustamine ühiste huvide/huvialadega tegelemise kaudu.

Sama uuringu kohaselt tegutseb enamik seltsingutest (302-st küsitlusele vastanust 216; 71,5%) kohaliku arengu, täpsemalt külaelu elavdamise valdkonnas ja kultuuri ja meelelahutuse valdkonnas (215; 71,2%), seistes hea külaelanike vaba aja sisustamise, rahvakultuuri traditsioonide taaselustamise, säilitamise ja edendamise eest. Küllaltki tähtsateks valdkondadeks on ka loodushoid ja keskkonnakaitse, külade heakord. Selles valdkonnas tegutseb pea neljandik seltsingutest (70; 23,2%). Sama olulisteks tegevusvaldkondadeks on heategevus ja vabatahtlikkus (70; 23,2%), sport (69; 22,8%) ja noorsootöö (61; 20,2%).

Seltsingute tegevusvaldkondadest annab põhjalikuma ülevaate alljärgnev **tabel 4**.

Tabel 4. Seltsingute põhilised tegevusvaldkonnad.

	VASTAJAD	
	Arv	%
Kohalik areng, sh külaelu elavdamine	216	71,5%
Kultuur ja meelelahutus	215	71,2%
Loodushoid ja keskkonnakaitse	70	23,2%
Heategevus ja vabatahtlikkus	70	23,2%
Sport	69	22,8%
Noorsootöö	61	20,2%
Haridus sh täiskasvanuharidus	39	12,9%
Tervishoid	15	5,0%
Sotsialhoolekanne sh sotsiaalteenused	15	5,0%
Inimõigused ja huvikaitse	9	3,0%
Koduloo uurimine, kogumine ja jäädvustamine	3	1,0%
Religioon	2	0,7%
VASTAJAID KOKKU	302	100,0%

Allikas: Kink *et al* 2006:12

Uuringust selgus, et maakondade lõikes võib täheldada mõningaid erinevusi. Kui Ida-Virumaal, Järvamaal, Lääne-Virumaal, Saaremaal ja Viljandimaal on kõige enam külaelu elavdamisega tegelevaid seltsinguid, siis Hiiumaaal, Läänemaal, Raplemaal ja Valgamaal on seltsingute domineerivaks valdkonnaks kultuur ja meelelahutus. Keskkonnakaitse ja loodushoiuga tegelevaid seltsinguid on kõige rohkem Ida-Virumaal ja Saaremaal. Spordi valdkonnas tegutsevaid seltsinguid on kõige rohkem Jõgevamaal ja Valgamaal.

1.4 Kodanikuühenduste roll kohaliku omavalitsuse elus

Kodanikualgatusel ja inimeste osalusest kohaliku elu korraldamisel sõltub Eesti riigi edukus toimivas ühiskonnas (Vilu 2006:5).

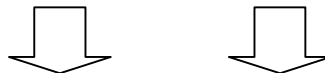
Omavalitsuse kui avaliku võimu ja kodaniku vahelised suhted on aasta-aastalt üha rohkem hakanud köitma üldsuse tähelepanu. Kodanikuühendused esitavad üha aktiivsemalt oma ettepanekuid ja nõudmisi ning üritavad igati mõjutada kohalikku poliitikat ja elu. Aktiivne koostöö kodanikualgatuslike organisatsioonidega on kohaliku omavalitsuse jaoks üks oma töö tulemuslikumaks muutmise ning moderniseerimise viise. Tugevdades sidemeid kogukonnaga ei loobu avaliku võimu institutsioonid vähimalgi määral oma seadusejärgsetest kohustustest ega õigustest luua poliitikat ja võtta vastu otsuseid, vaid hoopis tutvustatakse uusi ning avaramaid võimalusi otsustamisprotsessi demokratiseerimisel, kasvatades osaluse kaudu kohuse- ja vastutustunnet võimalikult paljudes kogukonna liikmetes.

Kohaliku omavalitsuse jaoks on kogukonna kaasamine oluline, kuna see tagab kohalike elanike haaratusega protsesside kujundamise parema avaliku poliitika, muudab kohaliku omavalitsuse tegevuse läbipaistvamaks ja arusaadavamaks ning suurendab seeläbi usaldust omavalitsuste vastu, mis omakorda tugevdab kohaliku omavalitsuse demokraatiat (Siseministeeriumi kohaliku omavalitsuse ja regionaalhalduse osakond 2004).

Kodanike ja kodanikuühenduste osalemise kohalikus elus võib jagada kaheks: **a) osalemine poliitilistes protsessides ja b) kogukonna muud teenused**. Tabelis 5 on kokkuvõtlikult ära toodud osalemine kohalikus elus. Tabeli vasakus pooles on osalemine poliitilistes protsessides, millest ei jää välja ka kodanikuühendused ja nende liikmed. Tabeli paremas pooles on ära toodud kohaliku elu muud teenused, milles kodanikuühendused oma tegevusega rolli mängivad ja kohaliku elu tegevusele kaasa aitavad. Antud tabeli kaudu tulevad välja rollid ja eesmärgid.

Tabel 5. Kodanike ja kodanikuühenduste osalemine kohalikus elus.

**Kodanike ja kodanikuühenduste
osalemine kohalikus avalikus elus**

Osalemine poliitilises protsessis	Kogukonna muud teenused
Valimisõigus	Kultuur (sh. raamatukogud, külateatrid)
Kuulumine erakonda	Keskkond ja heakord (loodushoid)
Osalemine otsustusprotsessides	Valla arendustöö koostöö (sh. koostöö, konverentsid, koolitused)
Valimistel kandideerimine	Turism (sh. matkad, retked)
Valimistel hääle andmine	Sotsiaalsfäär
Mandaadi esitamine	Internetipunktid
	Kohalike toodete turustamine
	Transporditeenus
	Sporditöö (sh. laagrid)

Allikas: Kopli 2002; autori koostatud

Liikumine Kodukant poolt läbi viidud uuringu 2006. aasta jaanuar-veebruar teemal „Kogukonnateenused. Vajadused ja võimalused” eesmärgiks oli välja selgitada, kuivõrd rahul on elanikud kohaliku omavalitsuse poolt pakutavate teenustega ja milliseid teenuseid võiksid realselt pakkuda kodanikuühendused, millised on

kodanikuühenduste rollid valla arengus. Antud uuring viid läbi 30 omavalitsusjuhi, 219 tavakodaniku ja 30 kodanikuühenduse esindajaga. (Liikumine Kodukant 2006)

Küsitluse tulemusena võis omavalitsusjuhtide vastused kodanikeühenduste rollist valla arengus jagada kuude valdkonda: a) kultuur b) keskkond ja heakord (loodushoid); c) valla arendustöö, koostöö; d) turism; e) sotsiaaltöö; f) muu. Kultuuri valdkonnas toodi kõige enam esile, et kodanikuühendus koondab inimesi ühistegevuseks, liidab kogukonda, tõstab elanike aktiivsust. Väga suurt rolli mängivad kodanikuühendused valla arengus kultuuri- ja spordisürituste korraldamisel ning vaba aja veetmise võimaluste pakkumisega lastele, noortele, eakatele ja ka tööealisele elanikkonnale. Ollakse veendumusel, et kodanikuühendus aitab säilitada rahvatradistioone ning tõstab elanike enesealgatuse taset, elanike areng toimub koostöös ja organiseeritult kiiremini ja paremini. Näiteks vastanud omavalitsustest vaid kaks tõi välja kodanikuühenduste aktiivse osalemise valla arengukava väljatöötamises, külade arengukavade koostamist pidasid tähtsateks enamus kodanikuühendusi.

Kõik 30 omavalitsust, kes samas uuringus osalesid, leidsid, et kodanikuühendus võiks pakkuda kohalikule piirkonnale mingeid teenuseid. Ligi pooled omavalitsused olid arvamusel, et see võiks olla teenuste pakkumine kultuuri valdkonnas, sh muuseumid, teater, ürituste korraldamine, trükised jne. Väga tähtsaks peeti ka heakorra teenuste pakkumist kohalikule piirkonnale, nagu näiteks avalike objektide eest hoolitsemine, keskkonnaalane töö jne.

Küsitluses osalenud tavakodanikud nägid kõige enam kodanikuühenduse rolli vabaaja sisustamisel, teiseks ruumide rentimisel ning kolmandaks turismi, eelkõige loodusturismi (paadimatkad, rabamatkad, ekskursioonid jne) pakkumist.

Selgus, et probleemid erinevates piirkondades on suhteliselt sarnased. Kodanikuühendusel nähakse keskset rolli kohalikus elus kultuuri arendamises, vaba aja võimaluste loomises, info vahetamises, selle võimaluste loomises (internet), turismi arendamises jne.

2 KODANIKEÜHENDUSTE RAHASTAMINE

Rahalised vahendid kodanikuühenduste rahastamiseks kujunevad erinevalt ja sõltuvad kodanikuühenduste tegevusvaldkondadest, liikmemaksudest, avaliku sektori eraldistest toetustest, sihtfinantseerimise või teenuste osutamiseks sõlmitavate lepingute kaudu, kohalikest ja rahvusvahelistest fondidest taotletud projektitoetustest, toodete/teenuste müügist saadud tulust või eraisikute ja ettevõtete annetustest. Kaudsete allikatena saab nimetada maksusoodustusi ning mitterahalisi toetusi. Võib öelda, et üheks, pea et kõige olulisemaks ressursiks kodanikuühendustel on liikmete enda ja vabatahtlike poolt panustatud aeg ja töö. Tihtipeale tehakse ju kodanikuühendustega seotud tööd nõ „teise” töö kõrvalt ja omast vabast ajast. See vabatahtlik töö on tihedalt seotud rahastamise allikaks olevate erinevate projektidega, kust kodanikuühendused erinevateks tegevusteks toetust saavad.

Kodanikuühenduste poolt avalike ülesannete täitmise rahastamine ning selleks sobilike skeemide leidmine on valdkondade ülene vajadus. Kodanikuühenduste finantseerimine on enamjaolt valdkonna- ja tegevuspõhine. Oluline on tagada, et vahendite jaotus arvestab paindlikult ühiskonnas esilekerkivaid vajadusi ning muutusi. (EKAK tegevuskava 2004-2006)

Antud peatükk annab ülevaate tähtsamatest rahastamise allikatest. Selgub, kas rahastamisallikate eesmärgid katavad ära kõik kodanikuühenduste tegevust puudutavad valdkonnad või on mõne valdkonna vajadused katmata.

2.1 Kodanikuühenduste rahastamise allikad ja eesmärgid

Kodanikuühenduste rahastamise allikad on üsna mitmekesised. Eristada võib: 1) toetused riigieelarvelistest vahenditest, mis omakorda jagunevad: a) otsetoetused, b) kaudsed toetused, c) mitterahalised toetused, d) kohalike omavalitsuste poolt eraldatud

toetused; 2) fondide eraldised; 3) filantroopia; 4) majandustegevus; 5) liikmemaksud. (Ausmees 2004: 12-21).

Töös keskendub autor eelkõige fondide poolt eraldatud toetuste analüüsimisele. Analüüsitud fondide eesmärgid on välja toodud **tabelis 6**, kodanikuühenduste motiivid raha taotlemisel selguvad **tabeli LISA 1** analüüsimisel peatükis 3.

Rahastamisallikate valikul lähtus autor lisaks enim kasutatavatele allikatele ka eesmärkidest, püüdes välja tuua erinevate eesmärkidega programmid, kust kodanikuühendustel on võimalik toetust taodelda (**tabel 6**).

Eesti Kultuurkapital (KULKA): tegevuse eesmärk on kunstide, rahvakultuuri, kehakultuuri ja spordi ning kultuuriehitiste rajamise ja renoveerimise toetamine rahaliste vahendite sihipärase kogumise ja sihtotstarbelise jagamise kaudu. Kultuurkapitalist ei toetata ehitus- ja renoveerimstöid, inventari ja seadmete ostmist. (Valga Maavalitsus 2006)

Kommentaar: Lääne-Virumaa ekspertgrupp eelistab järgmisi tegevusi:

- 1) kohalikul tasandil olulisi üritusi – taotlejad on motiveeritud raha taotlema, kuna ühisüritused on tegutsemise motiiviks;
- 2) KOV-i kaasfinantseerimist – kohaliku omavalitsuse kaasfinantseerimine näitab KOV-i usaldust kodanikuühenduse vastu;
- 3) uudseid ja innovaatilisi projekte;
- 4) noortele/vanemaealistele suunatud projekte – oluline on erinevate vanusegruppide kaasamine;
- 5) taotleja eelnevat kogemust - eelnevate kogemuste põhjal selgub taotleja jätkusuutlikkus projekti läbiviimiseks
- 6) korrektseid ja informatiivseid taotlusi – korrektne ja informatiivne projektitaotluste kirjutamine näitab taotleja suhtumist proejkti ja hoolikust;

7) regionaalsust - valdade, linnade, maakondade vaheline kultuuri- ja spordi koostöö.

Ürituste korraldamisel tuleb lähtuda eelkõige kasusaajate ringist ja sihtgrupist. Tegevused peavad lähtuma Kultuurkapitali juhendmaterjalidest.

Kohaliku omaalgatuse programm (KOP): KOP eesmärgiks on kohalik areng ja piirkondade konkurentsivõime kasv läbi kogukonna kaasamise ja tugevdamise. Programmi toetatavateks tegevusteks KOP programmdokumendi järgi on kogukonnaliikmete koolitamine ja kohaliku arengu kavandamine, kohaliku ajaloopärandi ja traditsioonide väärtustamine, kohaliku elukeskkonna parandamine. (Regionaalministri kk nr 23 2007)

Kommentaar: Programmdokumendis on rangelt piiritletud, et toetust võivad taodelda avalikes huvides tegutsevad mittetulundusühingud, seltsingud ja sihtasutused, milles ei osale liikmena KOV või riik. Kuigi ka korteri, garaaži- ja aiandusühistud on kodanikuühendused, siis antud programmi raames ei loeta neid avalikes huvides tegutsevateks ühendusteks. Kuni selle aastani said toetust taodelda vaid maapiirkonnad, see tähendab alla 2500 elanikuga asulad. Alates 2007. aastast on programmdokumendi laiendatud ja pilootprojektina kaasatud ka linnad. Tagasisidest kodanikuühendustega ei ole eelkõige maapiirkonnas tegutsevad kodaikuühendused antud muudatust väga toetavad, kardetakse, et sellega piiratakse maapiirkondade võimalusi programmist toetuse saamist.

Hasartmängumaksu Nõukogu (HMN): Programmi eesmärgiks on toetada ehitus- ja renoveerimistöid ruumides, hoonetes ja rajatistes lastele, noortele, peredele, vanuritele ja puuetega inimestele elamise, õppimise, sportimise, vaba aja veetmise ja muude tegevuste jaoks paremate tingimuste loomiseks. Nõukogule eraldatud summast jagatakse 32 % teadus-, haridus-, laste- ja noorteprojektide toetamiseks, 22 % olümpiaettevalmistusprojektide toetuseks, 10 % teiste spordiprojektide toetamiseks, 32 % pere-, meditsiini-, hoolekandeprojektide ja vanurite ning puuetega inimeste projektide toetamiseks ning 4 % kultuuriprojektide toetamiseks. (Valga Maavalitsus 2007)

Kommentaar: Ühenduste esindajad on toonud välja, et riigieelarvelistest vahenditest rahastamises väljakujunenud traditsioonid ja ka näiteks hasartmängumaksu seadus on seadnud teatud valdkonnad ja nendes tegutsevad organisatsioonid eelisolukorda. Kehtiv hasartmängumaksu seadus paneb paika väga kindlad reeglid summade jagunemisele valdkonniti, vähem tähelepanu on pööratud otsustusprotsessi fikseerimisele, mida ühenduste esindajate arvates ei loeta piisavalt läbipaistvaks, tekitades omakorda rahulolematust ning usaldamatust Nõukogu otsuste vastu.

RAK - Külade taastamine ja arendamine (meede 3.5): Toetuse eesmärgiks on tugevdada kohaliku elanikkonna omaalgatust ja koostöötahet ning toetada vaba aja veetmiseks mõeldud hoonete ja rajatiste ning infopunktide korda tegemist. Toetatakse investeringuid, mille kavandatav asukoht on küla, alevi või aleviku territooriumil. (Valga Maavalitsus 2006)

Kommentaar: KOP ja RAK meede 3.5 sarnasuseks käesoleva aastani võis lugeda maapiirkondade toetamise läbi projektide. Erinevad toetussummad, mis RAK meede 3.5 puhul on oluliselt suuremad ja suuremaid investeringuid kohalikku arengusse võimaldavad, lisaks mittetulundusühendustele saavad meede 3.5-st teotust küsida ka ettevõtted, mis tegutsevad alevi või aleviku territooriumil.

Keskkonnainvesteeringute Keskus (KIK): Toetab igal aastal keskkonnaprojektide elluviimist keskkonnaprogrammi kaudu. Keskkonnaprogrammi elluviimine toimub keskkonnatasude seaduse alusel riigieelarvesse laekunud rahast. Keskkonnaprogramm jaguneb kaheksaks: veekaitseprogramm, jäätmeprogramm, keskkonnakorralduse programm, looduskaitse programm, metsanduse programm, kalavarude programm, keskkonnateadlikkuse programm, maakondlik programm. (Keskkonnainvesteeringute Keskus 2007)

Kui analüüsida kodanikuühenduste tegevuste eesmäärke ja eelpool toodud erinevaid rahastamisallikaid, siis peamised tegevusvaldkonnad on antud programmidega kaetud: 1) kohalik areng ja külaelu elavdamine on eesmärgiks näiteks KOP ja RAK meede 3.5 puhul; 2) rahvakultuuri traditsioonide taaselustamine, säilitamine ja edendamine on kaetud KOP ja KULKA programmidega; 3) küllaltki tähtsateks valdkondadeks seltsingute puhul on ka keskkonnakaitse ja loodushoid, külade heakord, nendeks

tegevusteks saab toetust küsida samuti KOP-ist; 4) sport, noorsootöö ja tervishoid on kaetud eelkõige HMN-i ja KULKA-ga.

Peatükis 1.3 oli näiteks seltsingute tegevusvaldkondadena välja toodud ka religioon ja inimõigused, neid seltsinguid, kes nende valdkondadega tegelesid, oli küll vähe, kuid ka neis valdkondades on vaja seltsingutel oma tegevusteks toetust. Eelpool kirjeldatud enimkasutatavate programmide eesmärkide hulgas aga religiooni ja inimõigusi eraldi välja toodud ei ole.

Toetusprogrammide puhul on tähtis, et oleksid kaetud kõik valdade ja külade arengukavade põhjal välja toodud tegevusvaldkonnad ja probleemid, millele eelkõige kodanikuühendused lahendust leida üritavad. Rahastatud valdkondade ja tegevuste põhjal tuleks koostada analüüs, mis selgitaks välja vajadused ja need siis omakorda programmidega katta. Vabariigi Valitususe Kodanikalgatuse toetamise strateegia 2007-2010 näeb teise eesmärgina ette, et kodanikuühenduste toetamine ning rahastamine on süsteemne ja teadmuspõhine.

Tabelis 6 on välja toodud kokkuvõtvalt programmide eesmärgid.

Tabel 6. KULKA, KOP, HMN, RAK meede 3.5 ja KIK programmide eesmärgid.

	KULKA	KOP	HMN	RAK	KIK
Eesmärgid	Rahvakultuuri üritused.	Kohaliku arengu ja omaalgatuse laste koolituste ning infopäevade korraldamine	Kultuuri-projektid	Küla elukeskkonna arendamine	Loodusvarade kasutamise seotud keskkonnanahjustuste likvideerimine
	Maakondlikud spordi- ja kultuuriüritused	Kohaliku arengut ja omaalgatust käsitlevate materjalide trükkimine; kogukonna arengukava koostamine; kohaliku arengut ja omaalgatust käsitlevate analüüside ja uuringute läbiviimine	Laste-, noorte, teadus- ja haridusprojektid	Seltsimaja, kultuurimaja, spordisaali vms teistele isikutele kasutamiseks avatud hoone või selle osa ehitamine või rekonstrueerimine ja sinna sisustuse ostmine	Keskkonnaseisundi taastamine, taastuvate loodusvarade looduslikule taastumisele kaasaaitamine

	Vabariiklike näituste, kontsertide, õpitubade ja võistluste korraldamine	Kodu-uurimuslike materjalide koostamine ja trükkimine; kohalikul kultuuri- ja ajaloopärandil põhinevate ürituste korraldamine	Meditsiini-, hoolekande-, perega seotud projektid	Pargi, haljasala, puhkeala, mängu- või spordiväljaku, matkaraja, terviseraja, õpperaja või külaplatsi rajamine või korda tegemine	Taastumatute loodusvarade täiendavate varude alased ning jäätmete taaskasutamise võimaluste uuringud
	Osavõttu rahvusvahelistest ja vabariiklikest konkurssidest	Ajaloolist või kultuurilist tähtsust omavate sündmuste ja paikade ning nendega seotud tähtpäevade tähistamine	Olümpiaettevalmistus ja spordi- projektid	Paadisilla või ujumiskoha rajamine või korda tegemine	Saastamist vähendavate keskkonnanõuetega abinõude rakendamine
	Kultuuri-kollektiivide ja spordiklubide pidulike aastapäevaürituste korraldamist	Heakorratööd; avalikuks kasutuseks mõeldud objektide rajamine ja korrastamine (spordiplatsid, kokkutuleku kohad jne);	Vanurite ja puuetega inimestega seotud projektid	Küla tutvustavate püsiviitade või -kaartide ostmine	Keskkonnauuringute ning loodusobjektide kaitse korraldamine
	Maakondlik - paikkondlik tähtsusega trükise väljaandmine	Avalikuks kasutuseks mõeldud ehitiste või nende osade hooldusremont		Sporditarvikute, muusikariistade ja eesti rahvariiete ostmine	Keskkonna saastamist põhjustavate saastekollete likvideerimisele suunatud tegevused
		Kohalikku majanduslikku aktiivsust ja tööhõivet ning uute oskuste omandamist stimuleerivad tegevused		Avalike infopunktide jaoks vajaliku hoone ehitamine või rekonstrueerimine	Kaitsealuste liikide poolt tekitatud kahju hüvitamine
		Ühistegevuseks või avalikuks kasutuseks vajalike vahendite soetamine. Investeering peab olema põhjendatud ja projekti tegevustega seotud		Infopunktide sisustuse ning infotehnoloogia aseadmete ostmine ning internetiga liitumistasu.	

Allikas: Valga Maavalitsus 2006; autori koostatud

2.2 Kodanikuühenduste rahastamine Lääne-Virumaal

Antud alapunkti eesmärgiks on saada ülevaade Lääne-Virumaa kodanikuühenduste rahastamisest KOP-i ja RAK meede 3.5 põhjal. Selgitada välja jätkusuutlikkus, saavutused, arenguvõimalused ja vajakajäämised.

Lääne-Virumaal on seisuga 01. mai 2007 1131 MTÜ-d, nendest 17 on SA-d. (Registrite ja Infosüsteemide Keskus 2007) Seltsinguid on Lääne-Virumaal 32.

Lääne-Virumaa kodanikuühenduste põhjal analüüsib autor rahastamist KOP ja RAK meede 3.5-st aastate 2005 ja 2006 põhjal. Antud rahastamisallikate põhjal selgitab autor välja kodanikuühenduste jätkusuutlikkuse Lääne-Virumaal. Selleks kasutab autor antud peatükis KOP ja RAK meede 3.5 taotlejate ja toetuste saajate kohta autori kasutuses olevat andmebaasi Lääne-Virumaa kodanikuühenduste kohta.

Osalemine programmides nõuab ka oma- ja/või kaasfinantseeringut ning tihtipeale on kodanikuühenduste kaasfinantseerijaks vald, siis selgub ka vallapoolne osalus antud programmides ja kodanikuühenduste toetamises.

Programmide valiku põhjendus:

Kui KOP programm on ühendustele nõ algatuseks, kust toetust küsida, siis toetuse küsimine ja eelkõige saamine RAK meede 3.5 –st näitab juba ühenduse jätkusuutlikkust ja oskust majandada ja toime tulla. Kui KOP-i puhul on paljude ühenduste, eelkõige seltsingute, puhul tavaks saanud, et ühendus luuakse vahetult enne KOP-i programmi algust ja jätkusuutlikkusele ei mõelda, siis RAK meede 3.5 puhul on toetussummad juba suuremad ja projektide elluviimine nõuab rohkem tööd, pühendumist ning pikemaajalist planeerimist. RAK meede 3.5 on KOP-ist mahukam toetuse saamise allikas, ja neid kahte omavahel võrreldes selgub, millised ühendused saavad toetusi mõlemast, nii KOP programmist kui RAK meede 3.5-st.

2.2.1 Ülevaade KOP programmist ja RAK meede 3.5-st Lääne-Virumaal

Järgnev ülevaade on koostatud autori käsutuses olevate KOP programmi ja PRIA meede 3.5 programmi projektitaotluste põhjal.

2005. aastal esitati KOP programmist toetuse saamiseks Lääne-Virumaal 87 projektitaotlust summas ca 2,2 miljonit krooni, sh oli ka oma- ja kaasfinantseering. 2006. aastal esitati aga 23 projektitaotlust enam kui eelneval aastal - kogusummas 2,4 miljonit krooni. Mõlemal aastal said rahastatud ca poole vähem projekte, kui oli esitatud taotlusi – aastal 2005 rahastati 33 projekti kogumahus 895 504 krooni väärtuses (programmipoolne toetus ca 515 000 krooni), aastal 2006 rahastati 76 projekti - kogumahus 1,66 miljonit krooni (programmipoolne toetus ca 1 miljon krooni). 2005. aastal sai toetust 31 taotlejat 33 projektiga. 2006. aastal sai toetust 49 taotlejat 76 projektiga. Aastaga on seega kasvanud taotlejate võime kirjutada rahuldavaid projektitaotlusi – 2006. aastal sai toetust 1,5 projekti toetuse saaja kohta.

RAK meede 3.5 laekus 2004. aastal 27 projektitaotlust väärtuses 12 682 965 krooni, 2005-2006 aasta toetusvoorus esitati 14 projektitaotlust. Kuna tegemist on programmiga, mida rahastab EL ja kus toetussummad on suured ning projektid mahukad, siis rahuldavaks tunnistati 2005 aastal 10 projektitaotlust (2004. aastal laekunud taotlused), 2006. aastal rahastati seevastu täismahus 3 projekti (2005-2006. aastal laekunud taotlused).

Tabelis 7 on ära toodud KOP ja RAK meede 3.5 kahe viimase aasta projektitaotluste ja rahastatud projektide arv, toetuse saajate arv ning rahastatud projektide %.

Tabel 7. KOP 2005 (I ja II voor) ja 2006 (I ja II voor) ning RAK meede 3.5 2004 ja 2005-2006 taotlusvoor Lääne-Virumaal.

	KOP	RAK meede 3.5

Lääne-Virumaa	2005	Toetuse summa	2006	Toetuse summa	2004	Toetuse summa	2005-2006	Toetuse summa
Projektitaotlused	87	2,2 milj	110	2,4 milj	27	12682965	14	4554023
Rahastatud projektid	33	515000	76	1002344	10	3406372	3	2388590
Toetuse saajad	31		49		10			
Rahastatud projektide %	37,9 %		69,01%		37,037 %			

Allikas: Lääne-Virumaa KOP ja RAK meede 3.5 aruannete põhjal; autori koostatud

2.2.2 Kodanikuühenduste jätkusuutlikkuse analüüs

Kodanikuühenduse jätkusuutlikkuse hindamisel arvestatakse järgmiseid aspekte: **seadusandlik keskkond** (tegutsemiskeskond, asutamisprotsess), **tegutsemisvõime** (kodanikuaktiivsus, sihtgrupile keskendumine), **majanduslik elujõulisus** (kohalik toetus, tuluallikas), **teenuste osutamine** (kogukonna vajaduste rahuldamine), **infrastruktuur** (ühenduste koostöö). Kriteeriumid on välja töötatud Ameerika Ühendriikide Rahvusvahelise Arengu Agentuuri (USAID) poolt Kesk- ja Ida-Euroopa riikide jaoks väljatöötatud indeks (*NGO Sustainability Index*). (Eesti Mittetulundusühenduste ja Sihtasutuste Liit 2007)

Antud kriteeriumeid on aluseks kodanikuühenduste jätkusuutlikkuse hindamisel Eesti Mittetulundusühenduste ja Sihtasutuste Liidul.

Seadusandlik keskkond: Kodanikuühendusi reguleerivad peamiselt kolm seadust: MTÜS, SAS ja VÕS, mille alusel toimivad seltsingud. Lisaks nendele veel ka tulumaksuseadus, raamatupidamise seadus jm. Seadused tagavad sõltumatuse riigist, annavad tegutsemise vabaduse, lubavad ühendustel tulu teenida.

Ühenduste tegevust reguleerivateks dokumentideks ühendustel on: põhikiri, sisekorrad ja reglemendid, aruanded (näiteks majandusaasta aruanne), eelarved, projektikavandid, koosolekute protokollid, ürituste plaanid ja tegevuskavad, suurematel ühendustel ka arengukavad. Tihti on aga nii, et paberimajandust peavad aktiivsemalt siiski suuremad ühendused, kuid tänu erinevatele projektikonkurssidele on selleks sunnitud enamik ühendusi.

Ühenduste tegutsemisvõime: Lähtudes eelpool toodud programmide ja eesmärkidest tunnevad Lääne-Virumaa kodanikuühendused oma sihtgruppe üsna hästi, kuigi on ka vastupidiseid näiteid. KOP programmist on enim toetatud kohaliku elukeskkonna parandamise projekte, sh heakorratööd, avalikuks kasutuseks mõeldud objektide rajamine ja korrastamine, mittetulundusühenduse tegevuseks ja ühistegevuseks vajalike materjalide ja vahendite muretsemine. Kohaliku elukeskkonna parandamise projektid on elavdanud külaliikumist ja suurendanud aktiivsust eelkõige ühiste ettevõtmistega, mis tihti on suunatud küla elukeskkonna parandamisele. Tõusnud on projektide eestvedajate oskus kaasata külaelanikke ühistegemistesse. Näiteks Rägavere vallas Miila külas asuv MTÜ Miila Hiimäe on KOP programmi raames saanud toetust ja talgutööde korras üles ehitanud külaplatsi, tänu millele on kohalikel elanikel olemas nüüd kooskäimise koht. Projekt sai suuresti teoks soovile muuta koduküla kaunimaks ja omanäolisemaks ning tänu teotahtelistele inimestele, kes on leidnud oma pere ja töö kõrvalt aega kokku tulla, et külakogukonna heaks midagi saavutada. Kohaliku ajaloo- ja traditsioonide väärtustamise valdkonna projektid on tõstnud külaelanike oskusi ja suurendanud võimalusi eksponeerida kodukoha omapära, mis omakorda tugevdab sidet kodukohaga. Kogukonnaliikmete koolitamise ja kohaliku arengu kavandamise projektid on tõstnud külaelanike teadlikkust kodukoha arendamise võimalustest, laiendanud silmaringi ja arendanud koostööd külade vahel. Ollakse teadlikud kohaliku kogukonna vajadustest ning lähtuvalt arengukavadest esitatakse ka projektitaotlusi.

Kuid on ka vastupidiseid näiteid, kus loodud külaseltsing on algselt kokku tulnud hoopis muudel põhjustel, tegelikud vajadused selguvad alles hiljem.

Enamikel ühendustel puudub alaline palgaline tööjõud, mis takistab ka mingil määral ühenduste edasist arengut. Valdavalt kõigis KOP projektides oli välja toodud lisaks

rahalisele kaasfinantseerimisele ka mitterahaline omafinantseerimine, mis näitab, et peamiseks inimressursiks ühendustes on siiski vabatahtlikud, keda rakendatakse ja värvatakse aktiivselt.

RAK meede 3.5 puhul toetati Lääne-Virumaa kodanikuühenduste poolt esitatud projektidest neid, milles sooviti rahastamist hoonete ja rajatiste ehitamisele, korda tegemisele ja sisustamisele. Kuna programmist küsitavad summa on suured ja projektid mahukad, siis analüüsid ühendusi, kes toetust saavad, selgub, et neil ühendustel on selge siht silme ees, mitte ei lähtuta hetkevajadustest. MTÜ-de puhul on tegemist ühendustega, kes peavad esitama ka majandusaruande, see eeldab professionaalsemat juhtimist ja kindlate eestvedajate olemasolu, ei loodeta vaid kohalike elanike abile. Kuigi vabatahtliku tööga on võimalik palju ära teha, ei ole ainult selle najal võimalik professionaalseid teenuseid pakkuda.

Tugev ühendus vajab ka elujõulisi eestvedajaid. Aktiivsed inimesed on koormatud: äris, riigiaparaadis, teaduses jne. Levinud on arusaam, et ühendustesse on koondunud peamiselt eakamad inimesed, kes ei osale enam nii aktiivselt majanduselu argimõllus. Eakate eestvedamine ja ülekaal ühendustes võib hoida eemale nooremaid aktiivseid inimesi. Lääne-Virumaa eeliseks on aga just aktiivsed noored, kes kodanikuühendusi juhivad. MTÜ-de eestvedajatest on kõigest neli eakamat inimest, ülejäänud MTÜ-sid juhivad noored. Näitena tooksin Rakke vallas tegutseva MTÜ Kodukülad, kelle üheks eestvedajaks on olnud pikka aega noor ja tegus kahekümnendates eluaastates noormees, kes on olnud ka aastaid külavanem.

Majanduslik elujõulisus: Kuna enamus taotlejaid KOP programmist on seltsid, siis võib Lääne-Virumaa kodanikuühenduste üldistuseks öelda, et ühenduste majanduslik elujõud ei ole väga hea. Enamik kodanikuühendustest saavad toetust kohalikult kogukonnalt, vabatahtlikelt, kelle panus tihtipeale on mitterahaline, pigem talgutöö või vabatahtlik töö millegi tegemiseks. Samas on ka positiivseid näiteid: näiteks Karepa Seltsil (Vihula vallas) on tuntav kohalike elanike inimeste just rahaline toetus. Kindlasti on põhjuseks seltsi hea seismine inimestele oluliste küsimuste eest. Näiteks KOP programmi ja kohalike elanike toetusel on 2006. aastal saanud toetust kaks Karepa seltsi projekti – mõlemad seotud Karepa Rahvamaja ehitamise ja täiustamisega. Tuntav on ka

kohalike ettevõtjate toetus ühendustele, seda kas siis rahaliselt või toodete näol. RAK meede 3.5-st toetust saanud rekonstrueerimise projektides on ka nõutud ühenduste oma panus. Üldiselt võib öelda, et igal ühendusel on oma sponsor, vastasel korral ei saaks ka programmide toetust küsida. Sponsoriks on kas kohalik ettevõtja, kohalikud elanikud vabatahtliku tööga või ka omavalitsused. Kindel rahaline toetus on vähestel, kuigi see oleks vajalik, oleneb see paljustki ikkagi ühenduse võimekusest end tõestada. Elujõulisust vähendab liigne projektipõhisus, mis ei anna tulevikuplaanideks palju kindlust, seega on ühenduse plaanide elluviimine suuresti sõltuvuses projektide rahastamisest. Lähtudes KOP programmist, siis valdavalt on taotlejad külaseltsid, kes kõik taotlevad raha ühe ja sama tegevuse tarbeks, näiteks külakiige ehitamine või külaplatsi rajamine. On olnud juhuseid, kus ühel aastal esitasid ühe valla 3 külaseltsi, mis paiknesid ka kõrvuti, kõik taotlused külaplatsi rajamiseks. Kui külade vahemaa on 4-5 km, siis ei ole majanduslikult mõttekas pidada igas väikeses külas külaseltsi. Väiksemad seltsid peaksid tegema omavahel koostööd, mis parandaks seltside omavahelisi ning ka seltside ja omavalitsuse vahelisi suhteid. Nii oleks kaasatud ja aktiivseid inimesi rohkem ja suudetaks kirjutada ja ellu viia ka suuremaid ja jätkusuutlikumad projekte.

Lähtudes projektide taotlustest, selgub, et tähtis on vallapoolne kaasfinantseerimine, enamjaolt kõigub see 5-10 % vahel projekti kogumahust. Vallapoolne finantseerimine on isegi suurem kui ettevõtjate poolne: pea igas projektis oli kaasfinantseerijana KOP projektide puhul välja toodud vald. Ilma lisafinantseeringuta ei saa projektitaotlust esitada ka RAK meede 3.5 programmi. Kindlasti sõltuvad rahalised võimalused ka mingil määral suhetest kohaliku omavalitsusega, mis tavaliselt on head. Kui ühendus on kord juba programmist toetust saanud ja kohalike elanike heaks projekti ka edukalt ellu viinud, siis see äratab kohalikus omavalitsuses usaldust ühenduse vastu, mis omakorda toetab juba järgmist ettevõtmist. Ühenduste puhul ongi kõige raskem ehk elujõuliseks saamine. Kui ei ole KOV-i või kohaliku ettevõtja kindlat toetust, siis on väga raske ühendust edasi juhtida ja arendada.

Teenuste osutamine: Lääne-Virumaa ühendused osutavad üsna palju teenuseid ja inimesed on nendega enamjaolt ka rahul. Korraldatakse koolitusi, konverentse, seminar-õppereise. Edukad on olnud KOP programmist finantseeritud A.J von Krusensterni

nimeline MTÜ poolt korraldatud ajalookonverentsid. Esineb ka näiteid toodetest, mida müüakse, näiteks MTÜ Neeruti Seltsi trükised, Muuga Maanaiste Seltsi maanaiste laulik, mis on ainuke omataoline Eestis.

Kas ühendused oma tegevusest ka mingit tulu saavad, on kaheldav, kuna levinud on arusaam, et ühendused peavad pakkuma oma teenuseid väga odavalt, mis on sageli alla omahinna. Samas eeldatakse aga kõrget kvaliteeti ning see piirab oluliselt sektori arengut.

Infrastruktuur: Ühenduste toetusstruktuur on Lääne-Virumaal hästi välja arenenud. Maakondlik Arenduskeskus pakub head tuge erinevates küsimustes. Samuti on maavanema poolt maakondlikul tasandil tulnud mitmeid algatusi - ühenduste probleemide ja huvide teadasaamiseks on korraldatud kodanikuühendustele ümarlaudu.

Lääne-Virumaal tegutseb küladeühendus MTÜ Virumaa Lootus, kuhu kuulub enamik piirkonnas tegutsevatest ühendustest. MTÜ Virumaa Lootus on KOP programmist igal aastal toetust taodelnud ja alati ka toetust saanud. Näiteks 2006. aastal saadi KOP programmist toetust maakondlikule projektile „Arenemisvõimalused maal”, mille eesmärgiks oli kogukonnaliikmete koolitamine ja kohaliku arengu kavandamine. Samal aastal korraldati KOP programmi toetusel külade esindajatele õppereis Soome, kus osales 46 külade esindajat, projektipartneriteks oli 21 organisatsiooni. Kasusaajateks antud projektist olid kõikide külade inimesed.

RAK meede 3.5-st toetust saanud ühendused teevad kõik koostööd oma piirkonna erinevate küladega, olles sellega kohaliku keskkonna kujundajateks. Näiteks Vihula vallas tegutsevasse Karepa seltsi kuulub 9 ümberkaudset küla, Venevere Haridus- ja Kultuuriselts ühendab endas 5 küla, MTÜ Roela Kodukant esindab aga 11 küla huve. Seega on nemad oma piirkonnas need, kes kujundavad infrastruktuuri.

Nii nagu paljudele ühendustele kogu Eestis, põhjustab seadusandlik keskkond ühendustele küllaltki palju arusaamatusi – raamatupidamine, maksud, erinevad soodustused; väikesed organisatsioonid on võrdsustatud äriühingutega. See kõik muudab ühenduse tegevuse keerukaks.

Ühendustel on väga erinevad sissetulekuallikad. Suur osa aktiivsetest ühendustest tegutseb projektist projektini, lõviosa rahastusest tuleb väljaspoolt antud kohalikku piirkonda . riiklikest või rahvusvahelistest fondidest ja programmidest.

Ühelt poolt on projektipõhised toetused kindlasti ühendustele suureks toeks, teisalt võib see jälle muuta ühenduse tegevuse hüplikuks, sest ühendusi on palju ja enamik elavad projektist projektini. Kuigi tuleks oma tegevuses lähtuda missioonist ja pikemaajalistest eesmärkidest, siis sageli on just projektipõhine rahastamine selle takistuseks – tihti sobitatakse end lihtsalt projekti raamidesse. Tegevust üldiselt ei planeerita väga pikaajaliselt ette, tavaliselt on selleks perioodiks paar aastat. Kuid maakonna majanduslikult elujõulisematel ühendustel on arengukavad koostatud juba pikemaajaliste eesmärkide saavutamiseks.

Lääne-Virumaal on ka toimiv katusorganisatsioon, kes on väga vajalik ja kelle abi maakonna ühendustele on tõhus.

Kodanikuaktiivsuse tase Lääne-Virumaal on hea, seda näitab suurenenud kodanikuaktiivsus otsustusprotsessides ja valimistel (paljud kodanikuühenduste eestvedajad kuuluvad KOV volikokku, on tegevad KOV-is) ning aasta-aastalt on suurenenud projektitaotluste arv KOP programmile. Kodanikuühenduste tegevus baseerub enamasti vabatahtlikkusele, tihtipeale sõltub palju ühenduse eestvedajast ning kedagi millekski kohustada ei ole võimalik. Kui väsib eestvedaja, väsib sageli ka ühendus.

On selge, et ühiskond on pidevas muutumises ning koos ühiskonnaga peavad ka ühendused oskama kohaneda, tuleb leida just endale sobivamad vahendid ja võimalused arenguks.

3 KODANIKUÜHENDUSTE TEGEVUSE ANALÜÜS LÄÄNE-VIRUMAA KOLME VALLA PÕHJAL

3.1 Analüüsi läbiviimise kirjeldus

Töö käigus analüüsis autor põhjalikumalt Lääne-Virumaa kolme erineva valla – Vinni valla, Väike-Maarja valla ja Haljala valla - aktiivseid kodanikuühendusi, nende rolle ja spetsiifilisi vajadusi, mida kodanikuühenduste rahastamine peaks lahendama, seda nii kodanikuühenduste endi pilgi läbi kui ka kohaliku omavalitsuse tasandil. Uurimuse käigus intervjueris ja küsitles autor kolme valla juhte ning kodanikuühenduste eestvedajaid. Kokku intervjueris autor 5 valla võimu esindajat ja 18 kodanikuühenduse liidrit.

Analüüsi põhiküsimused:

1) välja selgitada kodanikuühenduste spetsiifilised vajadused, mida finantseerimine peaks lahendama; 2) välja selgitada, mida kodanikuühendused on erinevatest rahastamist võimaldavatest programmidest taodelnud ja mida programmid ise ette näevad, et kodanikuühendused võiksid taodelda; 3) analüüsida kodanikuühenduste rolli kohaliku omavalitsuse elus ning kodanikuühenduste ja kohaliku omavalitsuse koostööd.

Käesoleva magistritöö kolmandas peatükis analüüsitavad vallad on valitud põhjusel, et tegemist on kodanikuühenduste poolest küllaltki erinäoliste valdadega.

Vinni valla puhul on tegemist ühe suurima vallaga Lääne-Virumaal. Vallas on 1 alevik ja 37 küla, aktiivselt tegutsevaid kodanikuühendusi on palju ja tüüpidelt on nad erinevad. Ühendustest, kes aktiivselt erinevatest projektidest raha taotlevad, on esindatud nii noortemaja, maanaisteselts, spordiselts, puuetega inimeste ühendus, külaseltsid jpt. Ülekaalus on MTÜ-d, kellel on olemas oma arengukava, plaanid, projektikavandid, eelarve. Suudetakse toetust küsida nii väikesemahulistest kui ka suurematest programmidest. Aktiivsemad ja ühtlasi ka jätkusuutlikumad Vinni vallas tegutsevad kodanikuühendused on MTÜ Tudu Maanaiste Selts „Loit”, MTÜ Roela Kodukant, MTÜ Roela Noortemaja, MTÜ Roela Spordiselts, Kehala Seltsing, Palasi Külaselts. Aktiivsemalt on esindatud Roela piirkond.

Väike-Maarja vald on pea samasuur kui Vinni vald, seda nii elanike arvu kui valla pindala poolest. Vallas on kolm suurt alevikku – Väike-Maarja, Simuna ja Kiltsi alevik.

Väike-Maarja vallas on kodaniku aktiivsus paikkonniti erinev. On piirkondi ja valdkondi, kus tegutsetakse aktiivselt ning on paiku, kus kodanikualgatust ja -aktiivsust pole märgata. Väike-Maarja vallas on erinevalt Vinni vallast ülekaalus seltsingud, tugevaid ja elujõulisi MTÜ-sid on vähe. Külaseltse on palju, pea iga viie kilomeetri järgi tegutseb üks külaselts, kellel kõigil on sarnased huvid ja eesmärgid. Tihtipeale taodeldakse toetust samadest programmidest sarnaste tegevuste peale, nagu näiteks külaplatside korrastamine või külapäevade korraldamine. Kuna külaseltside vahemaad Väike-Maarja vallas on suhteliselt väikesed, siis peaksid külaseltsid mitme küla peale oma jõud ühendama, mis tagaks efektiivsema ja tegutsemisvõimelisema seltsi, mis oleks võimeline toetust küsima ka suuremamahulisematest allikatest, samuti oleks suurem ka valla poolne toetus ning inimressursi kaasatus. Lisaks külaseltsidele on Väike-Maarja vallas esindatud ka tegus rahvaspordiklubi, põllumeesteselts, naisteklubi jne.

Haljala vald on väiksem kui eelnevalt välja toodud kaks valda, kuid kodanikuühendused vallas on jätkusuutlikumad kui Vinnis või Väike-Maarjas. Kodanikuühenduste paiknemise ja ökonoomse ressursside kasutamise viisilt on tegemist ideaalse mudeliga. Valla võib mõtteliselt jagada kolmeks suuremaks piirkonnaks – Haljala piirkond, Aaspere piirkond ja Essu piirkond. Aktiivsed ja elujõulised kodanikuühendused jagunevadki nende kolme piirkonna vahel - MTÜ Haljala Noortekeskus ja Haljala Spordiklubi (Haljala piirkond), MTÜ Aaspere Külakoda (Aaspere piirkond) ja Varangu Külaselts (Essu piirkond). Aktiivsed ja tegusad ühendused paiknevad üksteisest piisaval kaugusel, kaasates seega ka suuremal hulgal inimesi, kasusaajaid nende ettevõtmistest on rohkem, vallal on neisse usku. Ülekaalus on MTÜ-d, kes suudavad toetust küsida ja ka saada nii väikestest programmidest (KOP) kui ka suurematest (näiteks RAK meede 3.5).

Lisaks intervjuudele on autor kasutanud analüüsiks valdade eearvet, rahastamise korda ning arengukavasid.

3.2 Kodanikuühenduste rollide arendamine ja probleemide lahendamine

3.2.1 Valdade esindajate arvamused

Tabelis 8 on intervjuude põhjal Väike-Maarja, Vinni ja Haljala valla esindajatega välja toodud kodanikuühenduste roll vallas, arengumuutused piirkonnas seoses piirkonna kodanikuühendustega, rahastamise kord ning teenused, mis vallas puuduvad, kuid mida kodanikuühendused võiksid täita. Tabelis välja toodud kodanikuühenduste arv sisaldab ka kinnisvaraga seotud (korter-, elamu-, garaaži- ja aiandusühistuid), mis moodustavad üldarvust enamuse. Kuna nad ei ole seotud niipalju kodanikualgatuse kui kodaniku omandiga ning nende asutamine ja tegutsemine on sätestatud eri normaktidega, siis neid autor oma töös ei käsitlenud.

Tabel 8. Väike-Maarja, Vinni ja Haljala valla esindajate intervjuude kokkuvõte.

KODANIKUÜHENDUSE ROLL VALLAS	Väike-Maarja	Vinni		Haljala	
	1	1	2	1	2
Kod. ühenduste arv vallas	36	85	85	35	39
Toetus võimudele poliitika väljatöötamisel					
1. Demokraatia arendamine	x	x		x	x
2. Tugevad küla kogukonnad	x	x	X	x	x
3. Kodanikuühenduste ja vallavalitsuse poolt (ka allasutuste) korraldatud ühisüritused	x	x	X	x	
4. Kodanikuühendused kui kaasajad ja informeerijad	x	x	X	x	x
5. Osalemine arengukavade väljatöötamisel		x	X	x	
6. Üritused koostöös teiste valdadega (ka kodanikuühendustega)		x		x	
Inimeste arendamine					
1. Väärikus, lülitumine avalikku ellu	x	x	X	x	x
2. Sotsiaalsed oskused	x	x	X	x	x
3. Tööturu jaoks vajaminevad oskused			X		
4. Kodanikuühenduste arusaamad ühiskonnast, nende valmidus osaleda aktiivselt valla arenguprotsessides (ka valimistel)	x		X	x	
Sotsiaalse kapitali arendamine					
1. Naabrivalve organiseerimine		x	X		
2. Avaliku info edastamine ja vahendamine	x	x	X	x	x
3. Talgute korraldamine	x	x	X	x	x
4. Ühiskondlik usaldus	x	x	X	x	
5. Piirkonna maine tõstmine	x	x	X	x	

Teenuste osutamine					
1. Kultuurivaldkonna arendamine	x	x	X		x
2. Sport, vaba aeg,, noorte töö korraldamine	x	x	X	x	x
3. Keskkond ja heakord		x	X		
4. Sotsiaalteenused		x	X		
5. Laste päevahoid					
6. Piirkonna turismikorraldus			X		
7. Külaraamatukogu				x	
8. Piirkonna elu korraldamine	x			x	
9. Hoonete kasutamine	x				
ARENGUMUUDATUSED PIIRKONNAS					
1. Aktiivsemad inimesed	x	x		x	x
2. Rohkem kodanikuühendusi	x			x	
3. Jätksuutlikumad kodanikuühendused		x	X	x	x
4. Koostöö arenguprotsessides paranenud	x			x	x
5. Kavanud kodanike teadlikkus		x		x	x
6. Külaseltside/piirkonna arengukavad			X		x
7. Sport, vaba aja veetmine, kultuuriüritused		x	X		
8. Keskkond ja heakord, talgud		x			
9. Talletatakse kodukoha ajalugu			X		
10. On loodud naabrivalve piirkondi			X		
RAHASTAMINE					
1. Eelarves olemas	x	x	X	x	x
2. Pprojektipõhise rahastamise kord	x			x	x
3. Projektipõhine toetus	x	x	X		
TEENUSED, MIS PUUDUVAD					
Kultuurivaldkonna arendamine					
1. Vaba aja sisustamine (sport, huviringid jne)					
2. Huvihariduse andmine		x			x
3. Kohaliku ajaloo pärandi kaardistamine	x	x		x	X
4. Lastelaagrite, keelelaagrite korraldamine		x	X	x	x
5. Teenuste pakkumine (muuseum, ürituste korraldamine, trükised jne)	x			x	
Valla arendustöö, koostöö					
1. Külade arengukavade koostamine					x
2. Koostöö ja ühisüritused teiste küladega					
3. Projektide koostamine külaelule arenguks					
4. Piirkonna turismikorraldus	x	x	X	x	
Keskkond ja heakord					
1. Heakorra teenused				x	
2. Interneti, teabetubade teenused				x	x
3. Avalike objektide eest hoolitsemine				x	
4. Keskkonnaalane koostöö (heakorralased konkursid)					x
5. Ruumide rentimine					
Sotsiaalse kapitali arendamine					
1. Naabrivalve organiseerimine	x			x	x
2. Avaliku info edastamine ja vahendamine					
3. Talgute korraldamine					

Allikas: Valla esindajate intervjuude põhjal; autori koostatud

Kodanikuühenduse roll vallas:

Intervjuu küsimuse nr 2 (**Tabel 8**) eesmärgiks oli analüüsitava valdade esindajatelt teada saada, millist rolli täidavad kodanikuühendused valla arengus. Küsimusega soovis autor teada kodanikuühenduste toetust võimudele poliitika väljatöötamisel, inimeste arendamisel, sotsiaalse kapitali arendamisel ja teenuste osutamisel. Valla esindajate arvates on kodanikuühiskonna funktsioonideks eelkõige kohalike elanike kaasamine ja informeerimine, nende aktiivsem lülitumine avalikku ellu, sotsiaalsete oskuste suurendamine, ühiskondliku usalduse suurenemine.

Toetus võimudele poliitika väljatöötamisel (üksikkodanike kooslus) ning **kodanikuühendused kui kaasajad ja informeerijad** (mõlemal juhul 5-st vastajast 5). Kõigis kolmes vallas on valla volikogus esindatud kodanikuühenduse esindajad. Haljala vallavolikokku kuulub MTÜ Aaspere Külakoda eestvedaja ning MTÜ Partnerid (kolme erineva sektori koostöökogu) eestvedaja, Vinni vallavolikogu aseesimees on MTÜ Roela Kodukant eestvedaja, Väike-Maarja vallavolikokku kuulub MTÜ Liivaküla Küla Selts eestvedaja ja Väike-Maarja Põllumeeste Seltsi eestvedaja. Volikogu valimistel on lisaks kodanikuühenduste eestvedajatele kandideerinud ka külaliidrid. Oluliseks peeti ka **demokraatia arendamist** (5-st vastajast 4), Vinni vallas on kodanikuühenduste roll demokraatia arendamisel veel nõrk (nagu kogu Eestiski, nii ka Lääne-Virumaal, ei ole veel kodanikke kasvatatud demokraatia vaimus, piisavalt ei ole läbi viidud ka koolitusi). Kuid vallad ergutavad ja koolitavad kodanikke selles suunas. Väike-Maarja vallas toimib see piirkonniti (üldiselt on ta ka siin sama nõrk-nagu igal pool, üks põhjus on see, et nende valdade territooriumil olid väga tugevad majandid).

Kodanikuühenduste ja vallavalitsuse poolt (ka allasutuste) korraldatud **ühisürituste läbiviimisel** on kodanikuühenduste roll nii Väike-Maarjas, Vinnis kui Haljala vallas suur (spordiüritused, perepäevad, noorteõhtud, peoõhtud, koolitused, teemapäevad jne), viiakse läbi erinevaid üritusi kõikidele sihtgruppidele (eriti vajalikud noortele, eakatele ja erivajadustega inimestele):

- 1) noorsootöö: noortele on tagatud mitmekülgsed vaba aja veetmise ja huvidega tegelemise võimalused;
- 2) sport ja kultuur: kõigil vanusegruppidel on võimalik veeta sisukalt on vaba aega; elanikel on eneseteostusvõimalusi erinevate huvigruppide alusel moodustunud seltsides, ühingutes; kultuuriga tegelemiseks vajalikud objektid on renoveeritud ja on tagatud nende hooldus; aktiivselt tegelevad rahvakultuuri edendamisega erinevates külapiirkondades kohalikud külaseltsingud.

Kõige vähem toodi välja kodanikuühenduste rolli **ühisürituste korraldamisel teiste valdadega** (ka kodanikuühendustega) (5-st vastanust 2). Küll aga viiakse läbi ühisüritusi ja on loodud koostöövõrgustikud oma KOV-s. Paljud külades asuvad MTÜ-d on liitunud küladeühenduse – MTÜ Virumaa Lootuse koostöövõrgustikuga.

1) Inimeste arendamine

Igas vallas toodi välja, et tänu kodanikuühenduste tegevusele on toimunud inimeste **aktiivne lülitumine avalikku ellu** (5-st vastajast 5), suurenenud **sotsiaalsed oskused** (samuti 5-st vastajast 5) ning **kodanikuühenduste valmidus osaleda aktiivselt valla arenguprotsessides** (5-st vastanust 3). Jätkusuutlike kodanikuühenduste kasv toob endaga kaasa nii külaliidrite kui kodanikuühenduste esindajate kandideerimise volikokku soovides kodanikualgatust esile tõsta ja tähtsustada. Esile tõsteti ka kodanike informeeritust võimalustest olla kaasatud neile olulistes otsustusprotsessides. Samuti osalevad kodanikuühendused aktiivselt piirkonna arengukavade väljatöötamisel. Külade piirkonna arengukavade arvestatakse valla arengukava koostamisel. **Tööturu jaoks vajaminevaid** oskuseid tõi välja vaid Vinni valla esindaja (näiteks käsitöö).

2) Sotsiaalse kapitali arendamine

Ühtemoodi tähtsateks peeti nii **avaliku info edastamist ja vahendamist** kui **talgute korraldamist**, mis suurendab inimeste omaalgatuslikkust ning liidab kogukonda (5-st vastajast 5). Tähtis on kodanikuühenduste roll **ühiskondliku usalduse suurenemisel** (5-st 4), usaldus on kasvanud seoses kodanikuühenduste elujõulisusega ja stabiilse tegutsemisega. Ainukesena tõi Vinni valla esindaja välja kodanikuühenduste rolli **naabrivalve organiseerimisel**. Haljala vallas toimib naabrivalve ühes külas. Siin peab

autor silmas organiseerunud naabrivalvet. Tegelikult tegutseb omavaheline naabrivalve pea igas külas.

3) Teenuste osutamine

Haljala vallas on kodanikuühendustele üle antud koos finantsidega järgmiste teenuste korraldamine: **külaraamatukogu** (MTÜ Aaspere Külakoda), **piirkondade elu korraldamine, spordi ja noorte töö korraldamine** (SK Haljala, Haljala Noortekeskus). Vallavanema sõnul on päevakorras osalise **laste päevahoiu** teenuse üle andmine kodanikuühendustele.

Väike-Maarja vallas on vallal sõlmitud leping (lepingus ka rahalised ressursid) Väike-Maarja Pasunakooriga **kultuurivaldkonna arendamiseks**, Väike-Maarja valla Rahvaspordiklubile on üle antud **spordi ja vaba aja veetmise teenus**, MTÜ RK Ebavere Suusaklubiga on vallal lepingud **noorte suusatreeningute** läbiviimiseks. MTÜ Kärü Küla Seltsiga on vallal sõlmitud leping **hoone kasutamiseks** ning **kohaliku elu korraldamiseks**.

Arengumuutused piirkonnas:

Intervjuudes palus autor iga valla esindajal välja tuua viis olulist arengumuutust, mis on toimunud vallas seoses kodanikuühenduste tegevuse aktiveerumisega.

Lähtudes **tabelist 8** peeti tähtsamaiks arengumuudatuseks kõigis kolmes vallas **kodanikuühenduste jätkusuutlikkuse kasvu** (5-st vastanust 4), **kohalike elanike aktiivsemat kaasalöömist erinevates tegevustes** (5-st vallast 4). Vinni ja Haljala valla esindajad tõid välja **kohalike elanike teadlikkuse kasvu** (kodanikuühendused kui kaasajad ja informeerijad) (5-st vastajast 3). **Kodanikuühenduste ja KOV vahelist koostöö** kasvu pidasid tähtsaks arengumuutuseks Väike-Maarja ja Haljala valla esindajad (5-st vastanust 3). Lisaks eelnevale tõid Vinni valla esindajad välja ka erinevaid kultuuri ja spordiüritusi, mis tänu kodanikuühendustele on piirkonnas aktiveerunud (kohalikud spordiüritused, kevadlaat, laste- ja täiskasvanute tantsu- ja lauluringid), samuti on tänu kodanikuühendustele piirkonnas toimiv naabrivalve.

Rahastamine:

Kohaliku omavalitsuse toetus kodanikuühenduste tegevusele on määratletud valla arengukavas ning eelarves. Kolmel analüüsitaval vallal – Vinni, Väike-Maarja ja Haljala – on kehtiv arengukava, kus on ära määratletud valdkondade kaupa arengu eesmärgid ja visioon (Haljala valla arengukava 2006-2009). Arengukavaga koos on koostatud ka tegevuskava arengukavale, kuna koostamisest võtsid osa ka kodanikeühenduste esindajad, on seal arvestatud nende ettepanekute ja vajadustega.

Nii Vinni, Väike-Maarja kui Haljala vald peavad oma valla arengukavades tähtsaks kodanikualgatust ja kodanikuühendusi, arenenud sotsiaalse infrastruktuuriga külasid (atraktiivne elukeskkond maapiirkonnas), soovitakse näha arenenud külakeskusi ja hoogustunud külaliikumist. Kõigi kolme valla arengukava näeb ette mittetulundusühenduste, seltsitegevuse ja külaliikumise toetamist.

Intervjuude ning **tabeli 8** põhjal järeldub, et kõigis kolmes vallas toimub kodanikuühenduste rahastamine nii tegevustoetusena kui ka projektipõhiselt, valdade eelarves on kodanikuühenduste rahastamine välja toodud eraldi eelarve real.

Haljala vallas on 19. detsembril 2006 kehtestatud määrus nr 21 „Haljala valla eelarvest mittetulunduslikuks tegevuseks toetuste andmise kord”, millega sätestatakse Haljala valla eelarvest mittetulundusühingutele, seltsingutele, äriühingutele ja füüsilisest isikust ettevõtjatele **mittetulunduslikuks tegevuseks** toetuse taotlemise, taotluste läbivaatamise, toetuse andmise ning toetuste kasutamise üle järelevalve teostamise kord. (Haljala valla eelarvest mittetulunduslikuks tegevuseks toetuste andmise kord 2006) Toetuse andmise eesmärgiks on arendada kultuuri-, keskkonnakaitse-, spordi-, sotsiaaltöö- ja noorsootöölalast ning elanike tervise edendamiseks läbiviidavat tegevust, samuti külade elanike ühistegevust Haljala vallas.

Väike-Maarja vallas on Väike-Maarja vallavolikogu poolt 24.08.2005 aasta määrusega nr 11 kinnitatud „Külaliikumise toetamise kord”, mis reguleerib Väike-Maarja valla eelarvest külaelu jätkusuutlikkuse tagamiseks ja arendusprojektide toetamiseks esitatavatele projektidele kehtestatavaid nõudeid, toetuste taotlemise, menetlemise ja hindamise kriteeriumeid ning toetuse järelkontrolli. (Külaliikumise toetamise kord 2005) Külade arenguks on valla eelarvesse planeeritud ca 50 000 krooni aastas. Kasutamine toimub projektipõhiselt ning on mõeldud külade arenguprojektide omaosaluse

katteks. Väike-Maarja vallas on 33 küla, seega aastane toetus ühele külale on ca 1515 krooni. 2006. aastal toetati KOP programmi poolt Väike-Maarja vallas 6 projekti (**Tabel 9 ja tabel LISA 1**), mis olid seotud külade arendamisega. Taotlejate (MTÜ-de ja külaseltside) omapanus oli 46 351 krooni (omapanus sisaldas ka mitterahalist panust). See näitab, et ühe projekti omaosalus oli ca 7725 krooni, mis on kordades suurem kui eelarvega ettenähtud toetus ühele külale (valla arengukava SWOT-analüüsis oli välja toodud nõrkusena vähene valla poolne toetus külade arenguks). Kindlasti ei toimu kõikide külade arendamine iga-aastaselt ning tihtipeale ei olegi rahaline panus see, mida küla kogukond arenguks vajab.

Vinni vallas rahastamise korda vastu võetud ei ole. Üldreeglina finantseeritakse mittetulunduslikke ettevõtmisi Vinni vallas projektide alusel tegevustoetusena kui ka projektide kaasfinantseeringuna. 2006. aastal rahastati Vinni vallast KOP programmist 6 projektitaotlust (**Tabel 9**), omapanuse summa, lähtudes Lääne-Virumaa KOP programmi projektitaotlustest, oli 22 651 krooni (omapanus sisaldas ka mitterahalist panust), millest enamus oli valla poolne kaasfinantseering toetamiseks külaelu elavdamist.

Vinni valla arengukava 2006-2010 arengumudel on eraldi välja toodud arendustegevus ja omaalgatus (Vinni valla arengukava 2006-2010). Vinni vald on jätkuvalt toetanud külade ja muude aktiivsete seltside tegevust, toetades nende tegevust valla eelarvest projekti kaasfinantseerimisega. Toimivatele seltsidele on antud üle ruumid, mida saab kasutada omaalgatuslike tegevuste läbiviimiseks. Erinevate huvirühmade ühistegevuse toetamine aitab kaasa elanike integreeritusele kodukohaga ning toetab spetsiifiliste kompetentside arengut. ning toetab spetsiifiliste kompetentside arengut.

Teenused, mille järele on piirkonnas vajadus (mida kodanikuühendused võiksid täita):

Kõigi kolme valla esindajate poolt toodi piirkonnas puuduvate teenustena (kuid mille järele on vajadus) välja: **1) piirkonna turismikorraldus; 2) lastelaagrite, keelesaagrite korraldamine; 3) kohaliku ajaloo pärandi kaardistamine ning objektide korrashoid.** Need on teenused, millega kodanikuühendused valdades võiksid

valla esindajate sõnul rohkem tegeleda. Kindlasti võiks parem olla ka **organiseeritud naabrivalve**, mis toimib ainult Vinni vallas ning Haljalas ühes külas. Haljala valla esindajad töid välja **interneti- ja teabetubade teenuse** puudumise väljaspool vallakeskust ning **avalike objektide eest hoolitsemise** piirkonnas (vald sõlmiks kodanikuühendustega ka avaliku teenuse lepingud).

3.2.2 Kodanikuühenduste eestvedajate arvamused

LISA 3. Intervjuu koondtabel kodanikuühenduste esindajatega eesmärgiks oli analüüsitava valdade aktiivsemalt tegutsevate kodanikuühenduste (valik on tehtud **tabel 9** põhjal) esindajatelt saada teada arvamused kodanikuühenduse **jätkusuutlikkusest** (tegutsemise aeg, kodanikuühenduse tegevuse eesmärgid, arengumuutused), kuidas näevad **kodanikuühendused enda rolli valla arengus**, kes **finantseerib kodanikuühenduse tegevust** lisaks kodanikuühenduse enda liikmete panusele ning millised on need tegevused, **mida projektipõhine rahastamine peaks lahendama** (millele hetkele võimalust ei ole).

Kodanikuühenduste peamised **eesmärgid** tabeli **LISA 1** põhjal on: **küla säilimise ja arengu ning heakorra eest hoolitsemine** (18-dest vastanust 12), **parema elukeskkonna tagamine** (18-dest vastanust 11), **piirkonna kultuuri-, spordi- ja sotsiaaltegevuse edendamine** (18-dest vastanust 9). Kodanikuühendustele on võrdselt tähtis tagada **külade terviklik areng** ning **suurendada küla/piirkonna ühtekuuluvustunnet** (mõlemal juhul 18-dest vastanust 9)

Lähtudes tabelist **LISA 1** selgub, et Väike-Maarja, Vinni ja Haljala valla aktiivsemate kodanikuühenduste **tegutsemisaeg** on olnud keskmiselt 3-5 aastat, kuid on ka mitmeid ühendusi, kes on tegutsenud juba näiteks 7 aastat (MTÜ Roela Spordiselts, MTÜ Simuna Naisteklubi, MTÜ Roela Noortemaja) ning 10 aastat (puuetega inimeste ühendus MTÜ Johanna). Selgub, et kauem tegutsenud kodanikuühendused ei ole vaid küla arenguks kokku kutsutud, vaid nad on kitsama enam valdkondlike eesmärgiga – puuetega inimeste ühendus, noortega tegelev ühendus, koolispordi edendamisega tegelev ühendus jne. Eesmärk ja tegevused on selgelt määratletud, mis tagab pikemaajalise tegutsemise.

Paljudel kodanikuühendustel ja küladel on olemas oma arengukavad. Paljud kodanikuühenduste eestvedajad tegutsevad oma piirkonnas ka külavanemana, näiteks MTÜ Liivaküla Küla Seltsi eestvedaja Rein Möldre, MTÜ Palasi Külaselts eestvedaja Mailis Saapar. Arengukava olemasolu on oluline piirkonna elu ja kodanikuühenduse tegevuse paremaks reguleerimiseks ja korraldamiseks, kuna see seisneb ühises arusaamas põhiprobleemidest ning rollidest ja vajadustest, mis ühe piirkonna elanikel ja kodanikuühendusel on. Kui on olemas arengukava, mille järgi tegutseda, on piirkonna elanikel ja kodanikuühendustel kergem ühiseid arengusuundi järgida ning sellest lähtudes teha otsuseid.

Rahastamine:

Kodanikuühenduste tegevust finantseerivad lisaks liikmete enda panusele (mis enamasti on vabatahtlik töö ning vähemal määral ka rahaline panus) kõikide intervjueeritud kodanikuühenduste puhul **kohalikud omavalitsused**, samuti on kõik taotlenud toetust ka **rahastamise programmide** (projektidena). See näitab kodanikuühenduste suhteliselt suurt sõltuvust kohaliku omavalitsuse panusest, ja ka kohaliku omavalitsuse toetust (ka valla esindajad näevad odanikuühendusi kui partnereid, kes tagavad piirkonna säästva elukeskkonna eduka toimimise). Kohalikud omavalitsused panustavad kodanikuühenduste tegemistesse, saades vastu paremini korraldatud ja aktiivsemalt toimiva piirkonna. Kuigi kohaliku omavalitsuse finantseerimise töid välja kõik vastajad, siis toetus projektidest on kindlasti tähtsam (toetussummad on suuremad). Kuid kõikide rahastamise programmide tingimused näevad ette ka taotleja oma-ja/või kaasfinantseerimise, milleks pea alati on kohalik omavalitsus (kui kohalik omavalitsus on projektitaotluses kaasfinantseerija, siis projekti hindamiskomisjonile näitab see kohaliku omavalitsuse usaldust ja toetust taotlejale, mis äratub ka hindajates suuremat kindlustunnet projektide jätkusuutlikuks elluviimiseks. Vaid viie kodanikuühenduse esindajad töid välja ka **ettevõtjate toetuse** kodanikuühenduse tegemistesse (enamus nendest Haljala valla kodanikuühendused – MTÜ Aaspere Külakoda, SK Haljala, Haljala Noortekeskus). Kuid näiteks ka Väike-Maarja ja Vinni valla kodanikuühendused saavad mõningat toetust ettevõtjatelt – Kurtna-Nadalama (Väike-Maarja vald) ja Kehala seltsing (Vinni vald). Mõlema seltsingu puhul on toetajateks

piirkonna ettevõtjad, Kehala seltsingu puhul toetab seltsingu tegemist seltsingu liikme ettevõtte.

Kõige suurem panus kodanikuühenduste tegemistesse on aga kodanikuühenduse liikmete ja küla elanike **vabatahtlik panus**, enamasti talgutöö näol. Vaid 5-el kodanikuühendusel 18-dest on kodanikuühenduses tööl täis või osalise tööajaga töötajaid (enamasti on üks palgeline töötaja – MTÜ Pajusti Vaba Aja Keskus, MTÜ Roela Noortemaja, MTÜ Haljala Noortekeskus). Ülejäänud kodanikuühendustes toimub kõik vabatahtlikkuse alusel – projektide kirjutamine, eestvedamine, elluviimine.

Arengumuutused kodanikuühendustes:

Intervjuu küsimuse nr 5 eesmärgiks oli autoril välja selgitada kodanikuühenduste eestvedajate arvamused **kodanikuühendustes toimunud 5 olulisest arengumuudatusest**. Kõige enam toodi välja (tänu kodanikuühenduse tegevustele) lisa rahaliste **vahendite toomist külla** (edukad projektitaotlused, kohaliku omavalitsuse usaldus) ning **kohalike elanike suurenenud aktiivsuse ja teadlikkuse kasvu** (18-dest vastanust 11), **omavahelise suhtlemise paranemise ja ühtekuuluvustunde suurenemise** (18-dest vastanust 9), **koostöö teiste kodanikuühendustega**, nii oma piirkonna kui naaber piirkonna omadega (18-dest vastanust 7), 13 kodanikuühendust tõi välja ka piirkonna **külade (küla) arengukava või organisatsiooni arengustrateegia olemasolu**. Kõik need arengumuudatused tagavad külaelu parema väärtustamise ja piirkondliku tasakaalustatud arengu.

Lisaks eelpool toodud arengumuudatustele pidasid kodanikuühendused oluliseks ka **tegevuse pikemaajalist planeerimist** (18-st vastanud 4). Pikemaajaline tegevuse planeerimine eeldab kas kodanikuühenduse tegevuskava või arengukava olemasolu.

Arengumuutused piirkonnas kodanikuühenduse eestvedamisel:

Intervjuu küsimuse nr 6 eesmärgiks oli välja selgitada, millised arengumuudatused on toimunud piirkonnas tänu tegutsevatele kodanikuühendustele nende endi eestvedajate arvates (mis annab hea võrdluse valla esindajate arvamusele).

Oma kõige suuremaks panuseks piirkonnas peavad kodanikuühendused **avalikuks kasutuseks mõeldud objektide rajamist ja korrastamist** (tabeli LISA 1 järgi tuli samuti välja, et nii KOP programmist kui RAK meede 3.5-st taodeldi kõige rohkem toetust just objektide rajamisega ja korrastamisega seotud projektidele) ning nende eestvedamisel toimunud arengut piirkonnas (aktiivsemad inimesed, kodanikuühenduste ja külaelanike osalemine valla tegemistes). Kõigis kolmes vallas korraldavad kodanikuühendused **üritusi**, näiteks MTÜ Simuna Naisteklubi algatusel toimub vallas iga-aastane Kauni Kodu konkurss. Kuna tegutsevad nii noortele kui ka puuetega inimestele mõeldud ühendused, siis nende panus erinevate inimgruppide arendamiseks on oluline. Korraldatakse **koolitusi ja huviringe, viiakse läbi erinevaid kursusi, õppereise** – avardunud on vaba aja veetmise võimalused. Kasvanud on ka kohalike elanike aktiivsus ja huvi osaleda vabatahlikuna erinevate kodanikuühenduste tegemistes.

Mida peaks projektipõhine rahastamine lahendama (hetkel ei ole võimalust): Kuna kodanikuühenduste tegevust toetavaid programme on mitmeid ja nende programmide eesmärgid on erinevad, sellest tulenevalt töid ka paljud vastanud kodanikuühendused välja, et toetuse saamiseks on **olemas pea kõik võimalused** (18-nest vastanust 8), mõningal juhul piirab seda **inimressursi nappus**. Puuduolevana rahastamise võimalustest toodi välja tegevuseks vajalike vahendite soetamine. Nagu selgus ka tabeli **LISA 1** põhjal, siis programmidest ei taheta rahastada projekte, mille eesmärgiks on seotada kas arvuti, mööbli või trimmer (kuigi ka see võib kodanikuühenduse tegevusele oluline olla). Intervjuudest tuli välja, et mitmes piirkonnas on **puudu interneti teenusest**, samas tabeli **LISA 1** põhjal selgus, et RAK meede 3.5-st ei ole ükski kodanikuühendus interneti teenuse ja interneti ühenduse toetuseks raha taodelnud (kuigi see võimalus on olemas). Puudusteks peeti ka kohapeal majutus-, toitlustus- ja saunateenuse puudumist piirkonnas. Antud tegevusteks ükski käsitletud programm ei võimalda toetust küsida kodanikuühendustel, kuid on antud võimalus erinevatest programmidest taodelda toetust ettevõtjatel (RAK meetmed, algajate ettevõtjate starditoetus jne).

3.3 Kodanikuühenduste rahastamise vajadused analüüsitud programmidest

Analüüsitud ja süstematiseeritud andmed valdade kodanikuühenduste kohta KOP programmi ja RAK meede 3.5 põhjal on ära toodud tabelis LISA 1. KOP 2006 I ja II taotlusvoor ning RAK meede 3.5 kaks viimast taotlusvoorut Vinni, Väike-Maarja ja Haljala valla põhjal. LISA 1 on koostatud autori kasutuses olevate KOP programmi ja RAK meede 3.5 aruannete põhjal.

Tabelis **LISA 1** on ära toodud kolme analüüsitava valla põhjal kodanikuühenduste projektitaotluste eesmärgid KOP programmist ja meede 3.5-st. Kas taotlejad ka oma tegevuseks toetust on saanud, seda näitab taotleja järel olev JAH (sai toetust) või EI (ei saanud toetust). Need andmed on kõrvutatud KOP programmi ja RAK meede 3.5 tegelike tegevusvaldkondade ja eesmärkidega, selgitamaks välja, kas kodanikuühendused kasutavad kõiki neile võimalikke tegevusi saamaks toetusi või on mõni tegevusvaldkond, mida kodanikuühendused ei ole üldse puudutanud. Rist (X) programmide tegevuste taga näitab, et kodanikuühendused on antud tegevuseks raha taodelnud.

Kohaliku omaalgatuse programm: (analüüs on tehtud tabeli **LISA 1** andmete ja intervjuude põhjal)

Antud raamistikust (**LISA 1**) on näha, et kõige enam küsitakse toetust valdkonnale, mis puudutab avalikuks kasutuseks mõeldud objektide rajamist ja korrastamist (näiteks spordiplatsid, kokkutulekukohad), sama palju küsiti toetust ühistegevuseks või avalikuks kasutuseks vajalike vahendite soetamiseks. Mõlema valdkonna kohta esitati kohaliku omaalgatuse programmile toetuse saamiseks 12 taotlust. Järgnevalt ülevaade, kui palju esitati taotlusi erinevate valdkondade tegevustele vastavalt tabelis **LISA 1** toodud andmetele:

- 1) Avalikuks kasutuseks mõeldud objektide rajamine, korrastamine; avalikuks kasutuseks mõeldud ehitiste või nende osade hooldusremont – 12 projektitaotlust

- 2) Ühistegevuseks või avalikuks kasutuseks vajalike vahendite soetamine – 12 projektitaotlust
- 3) Kohalikul kultuuri- ja ajaloopärandil põhinevate ürituste korraldamine - 5 taotlust
- 4) Heakorratööd 5 taotlust
- 5) Kohalikku arengut ja omaalgatust käsitlevate materjalide trükkimine 5 taotlust
- 6) Kohaliku arengu ja omaalgatuse alatse koolituste/infopäevade korraldamine - 5 taotlust
- 7) Kodu-uurimuslike materjalide koostamine ja trükkimine - 3 taotlust
- 8) Kohalikku arengut ja omaalgatust käsitlevate analüüside ja uuringute läbiviimine - 1 taotlus
- 9) Ajaloolist või kultuurilist tähtsust omavate sündmuste ja paikade ning nendega seotud tähtpäevade tähistamine - 1 taotlus

Avalikuks kasutamiseks mõeldud objektide rajamisele ja korrastamisele esitati eelmisel aastal 12 projektitaotlust, millest rahuldavaks tunnistati 9. Investeeringuid avalikuks kasutuseks mõeldud objektide korrastamisele ja rajamisele tehakse suhteliselt palju, kasutegur antud valdkonna puhul on suur ja kasusaajate ring tavaliselt lai. Üheks põhjuseks, miks antud valdkonna projekte suhteliselt palju heaks kiidetakse on kindlasti see, et taolistesse tegevustesse, nagu näiteks puhkeruumi renoveerimine, varikatuse ehitamine külaplatsile, bussiootepaviljoni ehitamine või küla kokkutuleku platsi kujundamine, on kaasatud ka kohalikud elanikud, kes oma vabasta ajast talgutööd teevad ja projekte ellu viivad. Kohaliku omaalgatuse programmi puhul ongi hindamise üheks tähtsamaks kirteeriumiks kaasamine.

Ühistegevuseks vajalike vahendite ostmiseks küsivad valdavalt toetust seltsingud. Toetust küsitakse võsalõikuri ja trimmeri ostmiseks, nurgadiivani jaoks jne. Kuna tegemist on vahenditega, mille kasu kogukonnale on väike või mida on raske määratleda, siis enamjaolt taolise eesmärgiga projektid kohaliku komisjoni poolt

heakskiitvat vastust ei saa. Antud projektide heakskiitmist komisjoni poolt takistab ka asjaolu, et ebaselge on omandatud vahendite üleandmine peale ühenduse tegevuse lõppemist (kuna seltsingud ei ole juriidilised isikud). Kui projektitoetuse abiga tehakse korda seltsimaja või sisustatakse avalikesse ruumidesse tegevustuba (tihtipeale on tegemist valla rumidega), siis peale kodanikuühenduse tegevuse lõppemist on garanteeritud toetuse edasine kasutamine avalikes huvides. Tabelist on näha, et ühistevuseks vajalike vahendite soetamist toetati vaid siis, kui on aru saada, et see on kasulik kogukonnale, mitte vaid konkreetsele seltsile. Antud valdkonna projektidest toetati 2006. Aastal kolme valla peale 12-st projektist 7 projektitaotlist. Toetatud projektidesk olid lauatenniselaudade ja koroonakomplekti soetamine külamajja, külakoja hoonele sisustuse ostmine, külatelgi ostmine, mööbli ja kardinapuude soetamine naisteklubisse, mööblitarvete soetamine seltsimajja, tegevustubade sisustamine vajalike tarvetega jne. Ei toetatud aga trimmeri ja võsalõikuri ostmist, nurgadiivani ostmist, arvuti ostmist. Kindlasti võib siin põhjusena välja tuua ka asjaolu, et antud valdkonna puhul peab investering olema põhjendatud ja projekti tegevusega seotud.

Kõige vähem projektitaotlusi, kõigest 1, esitati nii kohalikku arengut ja omaalgatust käsitlevate analüüside ja uuringute läbiviimise valdkonnale kui ka ajaloolist ja kultuurilist tähtsust omavate sündmuste ja paikade ning nendega seotud tähtpäevade tähistamise valdkonda. Mõneti on see üllatav, kuna näiteks vallad ise näevad just esimese valdkonna puhul kodanikuühenduste suuremat rolli kohaliku omavalitsuse elus (arengukavade koostamine). Kuna kodanikuühendused tunnevad kõige paremini kohalikke olusid, on väga vajalik analüüside ja arvamuste läbiviimine just kodanikuühenduste algatusel ning KOV-ide toel (kaasfinantseering).

Kõrvutades tabelis **LISA 1** toodud kodnaikuühenduste poolt taodeldud projektid ja need eesmärgid, mida näeb ette KOP programm, siis järeldub, et on vaid kaks valdkonda, millele kodnaikuühendused ei ole toetust küsinud - kohalikku majanduslikku aktiivsust ja tööhõivet ning uute oskuste omandamist stiumeerlivad tegevused ja kogukonna arengukava koostamine. Teised KOP programmis ette nähtud eesmärkide elluviimiseks on programmist raha taodeldud. Üheks põhjuseks on autori arvates kodanikuühenduste

kui kogukonna eestvedajate tahe esmalt kooskäämiseks ja koostegemiseks soodsate võimaluste loomine, seejärel tegeleda mahukamate ettevõtmistega.

Järgnevalt on autori poolt **LISA 1** andmete ja intervjuude põhjal välja toodud positiivsed ja negatiivsed näitajad KOP programmi kohta.

Positiivne:

- 1) Kohaliku omaalgatuse programm soosib kodanikuühenduste projektitaotluste kirjutamist, eesmärgid ja valdkonnad on taotlejate (mittetulundusühingud, seltsingud ja sihtasutused) jaoks selged ja mitmekülgsed;
- 2) Programmist saavad üldjuhul toetust need tegevused, mille tulemusena on kasusaajate arv kõige suurem;

Vastavalt **tabeli LISALE 1** esitati objektide rajamine, korrastamine ning ehitiste või nende osade hooldusremondi valdkonda 12 projektitaotlust, sama projektitaotluste arv oli ka ühistegevuseks või avalikuks kasutuseks vajalike vahendite soetamise valdkonda. Objekte kasutab rohkem inimesi.

- 3) Kaasamise olulisus – mida rohkem inimesi projekti tegevusse on kaasatud, seda edukam projekt on;

Objektide rajamine, korrastamine; ehitiste või nende osade hooldusremont esitati 12 projektitaotlust, millest rahastatud sai 10 projektitaotlust (vastavalt **LISA 1** järgi).

12-nest projektitaotlusest 10-nel on projekti taotluse koostamisel ning ellu rakendamisel kaasatud palju kodanikke ja kodanikuorganisatsioone.

- 4) Programmi eesmärgid on taotletavate projektidega kaetud 82 % ulatuses, järelikult KOP programm täidab maapiirkondades oma eesmärgi. KOP programmil on 11 võimalikku eesmärki, nendest 9-le on taotlejad tegevuseks toetust taodelnud.

Negatiivne:

1) Palju on esitatud projektitaotlusi, milles on kohalike elanike kaasatus vähene;

Tabeli LISA 1 põhjal selgub, et paljude esitatud projektitaotluste puhul on kasusaajate ring väike, kaasatud on väiksemaarvuline grupp inimesi: fotode tegemine; nurgadiivani ost noortemajja; uute uste paigaldamine Kehala klubile; arvutikomplekti soetamine; tekstide kalligraafiline kirjutamine neljas keeles; võsalõikaja soetamine; trimmeri soetamine; maanaiste raamatu trükkimine; mööbli ja kardinapuude soetamine.

2) Palju ühetaolisi projekte ühe piirkonna ühendustelt;

Heakorrapäevade ja külapäevade korraldamiseks esitati Väike-Maarja vallast 5 projekti, kuid need projektid saab iga kodanikuühendus ise ellu viia talgutöödena.

3) Puudub koostöö väiksemate kodanikuühenduste, eelkõige seltside, vahel;

Väike-Maarja vald: Nõmme, Liivaküla, Määri, Triigi – külad asuvad üksteisest ca 5 km kaugusel, taodeldakse toetust samadele tegevustele – külapäevad, heakorrapäevad. Ressursside kasutamisesse ei suhtuta säästvalt, külade ühisprojektid kaasaksid rohkem inimesi tegevuste elluviimiseks.

4) Puuduvad projektitaotlused, mis käsitlesid kohalikku majanduslikku aktiivsust ja tööhõivet ning uute oskuste omandamist stiumeerlivaid tegevusi ja kogukonna arengukava koostamist.

Tabelis LISA 1 selgub, et antud valdkondade jaoks ei ole analüüsitavad vallad KOP programmist toetust küsinud.

5) Palju kirjutatakse projekte, mis ei ole külaelu arendavad ja mis peaksid olema kirjutatud teistesse rahastamisprogrammidele – KIK, HMN, KULKA jne.

6) Kuigi tegemist on omaalgatuseprogrammiga, kirjutatakse siiski projekte, millede puhul omaalgatus on nõrk või puudub;

Vastavalt tabelile **LISA 1** selgub, et omaalgatus on tugev 23, nõrk 18 ja puudub 6 projektitaotlusel. Omaalgatus puudub järgmistel tegevustel: uute uste paigaldamine

Kehala klubile, võsalõikaja soetamine, kinobussi tellimine, trimmeri soetamine, arvuti ostmine. Nende tegevuste planeerimisel puudus kohalike elanike omapanus.

Kuigi kodanikuühendused tunnevad hästi oma sihtrühmi ja teavad, kellele mida pakkuda, on ka siin kasutamata võimalusi. Ühendustel on missioon läbi räägitud ja selge, siis sageli ei hoita seda silme ees, vaid lähtutakse hetkevajadusest.

Tabelis 9 on ära toodud KOP programmi ja RAK meede 3.5 võrdlev analüüs taotlejate ja toetust saajate lõikes. KOP programmil on ajavahemikuks võetud 2006. Aasta I ja II voor, RAK meede 3.5 ajavahemik on 2004-2006.

Tabel 9. KOP ja RAK meede 3.5 võrdlev analüüs.

Taotleja	KOP		RAK meede 3.5	
	JAH	EI	JAH	EI
MTÜ Aaspere Külakoda	xxx		xx	
Varangu külaselts	x	x		x
Essu külaselts				x
MTÜ Roela Kodukant	xxx	x	x	
MTÜ Pajusti Vaba Aja Keksus				xx
MTÜ Simuna Noortekeskus				x
A.J von Krusensterni nimeline MTÜ	xx			x
Väike-Maarja Ettevõtjate Klubi				x
Väike-Maarja valla rahvaspordiklubi		x	x	
Väike-Maarja Põllumeeste Selts	xx			x
Väike-Maarja Pasunakoor				x
MTÜ SEGAPIDI selts	x			
SK Haljala	x			
Haljala Noortekeskus	x	x		
MTÜ Tudu Maanaiste Selts Loit	x			
Kehala Seltsing	x	x		
MTÜ Roela Spordiselts	x			
MTÜ Vidriku		x		
MTÜ Nõmme Küla Selts	x	xx		
EELK Väike-Maarja Kogudus	x			
MTÜ Liivaküla Küla Selts	xx	xxx		
Määri Küla Seltsing		x		
Simuna Naisteklubi	x	x		
Kurtna-Nadalama Küla Seltsing	xxx			
Triigi Küla Seltsing	x			
MTÜ Lustipill		x		
MTÜ Pudivere Küla Selts		xx		
Lääne-Viru Maanaisteselts		xx		

MTÜ Avanduse Külaselts	x			
MTÜ Kärü Küla Selts		x		
KOKKU	27	19	4	9

Allikas: Lääne-Virumaa KOP ja RAK meede 3.5 projektitaotlused; autori koostatud

RAK meede 3.5:

Analüüsimisel on kasutatud **tabelit LISA 1**, **tabelit 9** ja intervjuusid kodanikuühenduste esindajatega.

Nii nagu ka KOP programmi puhul, küsitakse ka RAK meede 3.5 programmist kõige enam toetust hoone või selle osa ehitamiseks/rekonstrueerimiseks ja sinna sisustuse ostmiseks – üheteistkümnest taotlusest tervelt kuuel korral. Kuigi programmi eesmärgid ja ka toetussummad võimaldavad toetust taodelda suurematele ettevõtmistele ja rohkem külaelu elavdavatele tegevustele, mida kohaliku omaalgatuse programm konkreetselt välja ei too, nagu näiteks matkaraja, õpperaja rajamine, infotehnoloogiaseadmete ostmine ning internetiga liitumistasu, muusikriistade ja eesti rahvariiete ostmine. Nendele loetletud tegevustele ei ole Vinni, Väike-Maarja ega Haljala valla kodanikuühendused toetust küsinud. Erandiks on olnud Väike-Maarja vallas tegutsev Väike-Maarja valla Rahvaspordiklubi, kes küsis ja sai toetust terviseraja ja spordimänguväljaku rajamiseks, MTÜ Väike-Maarja valla ettevõtjate klubi, taodeldes telkimisplatsi rajamist ning MTÜ Väike-Maarja Pasunakoor, kes küsis toetust rahvariiete soetamiseks. Arvestades taodeldud projektide ühekülgisust on eelpool toodud erandid väga positiivseks nähtuseks.

Järgnevalt ülevaade **tabeli LISA 1** põhjal, kui palju esitati erinevatele valdkondadele projektitaotlusi:

- 1) Seltsimaja, kultuurimaja, spordisaali vms teistele isikutele kasutamiseks avatud hoone või selle osa ehitamine või rekonstrueerimine ja sinna sisustuse ostmine – 7 taotlust;

- 2) Sporditarvikute, muusikariistade ja eesti rahvariiete ostmise – 3 taotlust
- 3) Pargi, haljasala, puhkeala, mängu- või spordiväljaku, matkaraja, terviseraja, õpperaja või külaplatsi rajamine või korda tegemine – 3 taotlust.

On kodanikuühendusi, kes oma ühenduse tegevuse määramata eesmärkide tõttu tegelevad enam-vähem kõigega (seda näitab **LISA 1** KOP programmi andmete põhjal Väike-Maarja seltsingute tegevus, kus projektitaotlusi on palju ja ei mõelda läbi, missugused tegevused on tõesti vajalikud). Jätkusuutlikumatel ühendustel on missioon ja eesmärgid selgelt paigas ja tegevused reastatud. Autor toob siinkohal välja Haljala vallas tegutseva MTÜ Aaspere Külakoda, kes on edukalt projekte kirjutanud nii KOP programmile kui RAK meede 3.5-le. Haljala vallas on Aaspere Külakoda ainuke, kes RAK meede 3.5-st toetust saanud. MTÜ Aaspere Külakoda on RAK meede 3.5-st toetust taodelnud kahel korral, ja mõlemal korral ka saanud (**tabel 9, LISA 1**).

Programmi eesmärgid on taodeldavate projekti taotlustega kaetud vaid 50% , igast vallas oli ca 2-3 projektitaotlust, millest rahastatud said alla poole. Kindlasti teeb taotlemise suuremahulistest programmidest raskemaks omafinansteering, sest mida suurem on programmist taotletav summa, seda suurem peab olema ju ka omafinantseering. Näiteks terviseradade ja matkaradade rajamine ja arendamine nõuab koostööd ka vallaga ja mitme teise ametiasutusega, siis napib ka eestvedajaid, kes kogu oma vaba aja sellistesse projektidesse paneksid. Samuti ei pruugi ka valla poolt tulla väga positiivset signaali toetuseks, kuna matkaraja rajamise kasulikkus ei pruugi olla nii selge kui rahvamaja vms rekonstrueerimine, mille tulemus on kõigile üsna ruttu näha. Kuna püsiv rahastajate ring puudub, kohalikke rahalisi allikaid napib, leidub küll firmasid, kes toetavad ettevõtmisi näiteks auhindadega, materjalidega jne, kuid kui firmade panus on suurem, siis ka nemad ootavad, et neid rohkem reklaamitaks kui sponsoreid, mida ühendustel on suhtelielt raske teha.

Programmi tegevused näevad ette ka külasid tutvustavate püsiviitade või- kaartide ostmist, mida samuti Vinni, Väike-Maarja ja Haljala valla taotlejad ei ole taodelnud. Samas on see hea tegevus oma kodukohta nähtavamaks muuta. Kohaliku omalgatuse programmi toetuse suurus maapiirkonnas on kuni 25 000 (alates 2007. aastast), seega suhteliselt väike arvetsades viitade ja kaartide maksumust tänapäeval, RAK meede 3.5

on aga selleks suurepärase võimalus. Viitade ja/või kaartide ostmine küladesse on tegevus, millest saavad kasu nii külainimesed, vaid tervikuna, kui ka paljud teised, kuna tihtipeale on tegemist suhteliselt väikeste küladega, mida kaartidel ei ole märgitud ning inimesed, kes varem ei ole külla sattund, näevad kurja vaeva selle leidmisega.

Järgnevalt on autori poolt **tabeli LISA 1** andmete põhjal välja toodud positiivsed ja negatiivsed näitajad RAK meede 3.5 programmi kohta.

Positiivne:

- 1) RAK meede 3.5 võimaldab ette võtta külade arendamiseks ja parendamiseks suuremamahulisemaid tegevusi;

Hoonete rekonstrueerimine, toetussumma ühel aastal ühe ühenduse kohta on 1 miljon krooni. KOP programmi puhul on toetussumma kohaliku tähtsusega projektidele 25 000 krooni ning maakondliku tähtsusega projektidele 50 000 krooni.

- 2) Programmi tegevused on mitmekülgsed;

Hoonete ehitamine ja rekonstrueerimine; puhkeala, matkaraja, terviseraja rajamine; küla tutvustavate püsiviitade tegemine; paadisilla rajamine; muusikariistade, rahvariiete soetamine; infotehnoloogiaseadmete ostmine, internetiga liitumistasu.

- 3) Võimalikud toetused tegevustele/soetustele, mida kohaliku omaalgatuse programmist tavaliselt ei toetata (näiteks infotehnoloogiliste seadmete ostmist, interneti liitumistasu, külasid tutvustavate püsiviitade ja –kaartide ostmine, muusikariistade ja rahvariiete ostmine);

Negatiivne:

- 1) Projektitaotlused väga ühekülgsed (hoonete rekonstrueerimine);

Vastavalt **tabelile LISA 1** RAK meede 3.5 esitatud 13-dest projektitaotlusest 7 projektitaotlust olid seotud hoonete rekonstrueerimisega.

- 2) Programmi eesmärkidest projektitaotlustega kaetud kõigest 50 % , mis on 33 % vähem kui kohaliku omaalgatuse programmi puhul;

- 3) Kuna RAK meede 3.5 annab võimaluse esitada rahaliselt suuremamahulisi projektitaotlusi, siis seda võimalust jätkusuutlikud kodanikuühendused kasutavad. Seega on rahastatud sellest meetmest tunduvalt vähem projekte.

Vinni vald – esitatud taotlusi 3, toetust sai 1 projekt (küsitud lubatud maksimaalne toetussumma); Väike-Maarja vald – esitatud toetusi 6, rahastatud sai 1 projekt; Haljala vald – esitatud projektitaotlusi 4, rahastatud sai 2 projekti (küsitud lubatud maksimaalne toetussumma) (**tabel LISA 1**).

- 4) Jätkusuutlikuid kodanikuühendusi võiks olla rohkem.

Kolme valla peale on ajavahemikul 2004-2006 rahastatud RAK meede 3.5-st vaid 4 projekti, MTÜ Aaspere Külakoda sai rahastatud kahel korral. Seega vaid kolm kodanikuühendust (kõik kolm on MTÜ-d) on saanud RAK meede 3.5-st toetust (**tabel LISA 1 ja tabel 9 põhjal**). Autor järeldab, et nimetatud meetmele tuleb tulevikus eraldada suuremad rahalised vahendid, kuna seda vajavad enamused kodanikuühendused oma funktsioonide täitmiseks.

Nii kohaliku omaalgatuse programmist kui RAK meede 3.5 projektitaotlusi iseloomustab eelkõige ühekülgsus, projektid, milleks raha taodeldakse on enamus ühtede ja samade eesmärkidega, ka taotlejad on aasta-aastalt samad. Autor leiab, et kõige tähtsam ei ole projektitaotluste esitamise sagedus, vaid eesmärk ja tegevused, milleks raha taodeldakse. Kodanikuühendused peavad nii ühenduse siseselt ja oma piirkonnas välja selgitama tõelised vajadused, mitte kirjutama projekte projekti pärast. Kui tegevuse järele on vajadus, on projektist kasusaajate arv suurem ja raha on läinud õigeks otstarbeks. Taotlejaid on palju, seda eriti KOP programmist, projektitaotluste maht ületab tihti mitmekordselt programmi jaoks ettenähtud eelarvet, seega pea pooled jäävad toetusest ilma. Üheks põhjuseks, miks paljud projektid KOP programmis toetuseta jäävad, on omaalgatuse puudumine – küsitakse toetust tegevustele, milles puudub kohalike inimeste omaalgatus. Antud tabelist on ka näha, et projektid peaksid olema innovaatilised ja uudsed, näitama taotleja põhjalikku läbimõtlemist ja tõelist vajadust antud tegevuse järele. Rääkides kodanikuühenduste esindajatega, kes on taodelnud nii KOP programmist kui RAK meede 3.5-st, siis eduka taotlemise põhjusena

võib välja tuua tööülesannete jaotamise juba projekti koostamise osas, mis annab hea kogemuse ühiseks tegutsemiseks, partneritega arvestamiseks ning meeskonnatööks.

4 JÄRELDUSED

Läbi viidud intervjuude ja analüüside käigus selgus, et tänased kodanikuühenduste rahastamise skeemid (projektipõhine tegevus, KOV toetus tegevustoetusena ja projektitoetusena) võimaldavad kodanikuühendustel püstitatud eesmärke saavutada. Antud magistritöös analüüsitud kodanikuühenduste rahastamise programmidel (KOP ja PRIA meede 3.5) on tänases kodanikuühiskonnas oluline roll kodanikuühenduste funktsioonide täitmisel. Intervjuude põhjal reastatud kodanikuühenduste tegevuse eesmärgid on kaetud programmide eesmärkidega.

Tabelis 10 on kokkuvõtvalt intervjuude põhjal (**tabeli LISA 2 ja tabel 8**) kodanikuühenduste ja valla esindajate arvamused piirkonna vajadustest, samuti kodanikuühenduse ja rahastamise programmide eesmärgid. Autori poolt on igas valdkonnas välja toodud 5 näitajat.

Tabel 10. Järeldused piirkonna vajadustest V-Maarja, Haljala ja Vinni vallas.

	Kodanikuühenduse tegevuse eesmärgid	Taotlemised	Programmide eesmärgid	Mida projektipõhine rahastamine hetkel ei võimalda (kodanikuühenduste arvates)	Teenused, mille järele piirkonnas vajadus	Teenused, mida kodanikuühendused võiksid täita KOV territooriumil
1.	Küla käekäigu ja heakorra eest hoolitsemise	Objektide rajamine, korrastamine, hooldusremont	Küla elukeskkonna arendamine	Tegevuseks vajalike vahendite soetamine (võimaldavad, kuid peavad olema põhjendatud)	Toimiv infrastruktuur	Piirkonna turismi-korraldus
2.	Parema elukeskkonna tagamine	Ürituste korraldamine	Objektide rajamine ja korrastamine	Suuremad investeeringud	Internet	Lastelaagrite ja keelelaagrite korraldamine

3.	Piirkonna kultuuri-, spordi- ja sotsiaal-tegevuse edendamine	Külade heakord	Ühistegevuseks või avalikuks kasutuseks vajalike vahendite soetamine.	Noorte huviringid	Toitlus- ja majutusteenus	Objektide korrashoid
4.	Külade terviklik areng	Arengut ja omaalgatust käsitlevate materjalide trükkimine	Infopunktide sisustuse ning infotehnoloogia seadmete ostmine ning internetiga liitumistasu.	Teenuste kättesaadavuse parandamine	Huviringid, keeleõpe	Kohaliku ajaloo parandi kaardistamine
5.	Suuredada küla/piirkonna ühtekuuluvustunnet	Koolituste/info päevade korraldamine	Ürituste korraldamine	Koolitused, kursused	Kooskäimise koha puudumine	Organiseeritud naabrivalve

Allikas: Intervjuud kodanikuühenduste eestvedajatega ja valla esindajatega; autori koostatud

Kodanikuühenduse eesmärk – programmi eesmärk:

- 1) küla arengu ja heakorra korraldamine – nii KOP kui RAK meede 3.5 programmi tegevustena on ette nähtud küla elukeskkonna arendamine, objektide rajamine ja korrastamine;
- 2) parema elukeskkonna tagamine – ürituste korraldamine (külapäevad, spordipäevad, talgud, erinevad teemapäevad, mis puudutavad kohalikku arengut);
- 3) piirkonna kultuuri-, spordi- ja sotsiaal-tegevuse edendamine – ürituste korraldamine, ühistegevuseks vajalike vahendite soetamine, objektide rajamine ja korrastamine;
- 4) külade terviklik areng ja ühtekuuluvustunde suurendamine – küla elukeskkonna arendamine, ürituste korraldamine.

Kuigi tänased rahastamise programmid aitavad kaasa analüüsitud kodanikuühenduste eesmärkide täitmisele, on programmides ettenähtud tegevusi, mille jaoks **kodanikuühendused ei ole toetust küsinud**. Nendeks tegevusteks on:

1) kogukonna arengukava koostamine (KOP programm) – inetryjuudest nii valla esindajatega kui kodanikuühenduste eestvedajatega selgus (**tabel LISA 2, tabel 8**), et küla arengukava koostamine toimub kodanikuühenduste ja valla koostööna (st vald toetab arengukava koostamist), arengukavas püstitatud eesmärkide täitmise eest vastutavad küla kodanikuühendused ja elanikud;

2) kohalikku majanduslikku aktiivsust ja tööhõivet ning uute oskuste omandamist stiumeerlivad tegevused (KOP programm) – kodanikuühenduste poolt korraldatakse infopäevaseid ja omaalgatuslikke koolitusi, kuid need jäävad pigem küla tasemele ja majanduslikku aktiivsust ei suurenda. Tegevusi, mis suurendavad kohalikku majanduslikku aktiivsust ja tööhõivet, on ühel külaseltsil oma jõududega suhteliselt raske läbi viia (KOP programmi maksimaalne toetussumma on 25 000 krooni, RAK meede 3.5-st, kus toetussummad suuremad, antud tegevusi ette nähtud ei ole). Siin peaks KOV kasutama lepingulise delegeerimise võimalusi, näiteks piirkonna turismikorraldus, mida koostöös kodanikuühendustega pakkuda (valla esindajad näevad, et just piirkonna turismi korraldus oleks see teenus, mida kodanikuühendused täita võiksid, samas suurendaks see ka piirkonna majanduslikku aktiivsust ja kindlasti ka tööhõivet).

3) paadisilla või ujumiskoha rajamine või korda tegemine (RAK meede 3.5)

4) küla tutvustavate püsiviitade või -kaartide ostmine (RAK meede 3.5)

Nii paadisilla või ujumiskoha rajamine kui ka küla püsiviitade tegemine oleksid piirkonna turismikorralduse üheks osaks.

5) infopunktide sisustuse ning infotehnoloogiaseadmete ostmine ning internetiga liitumistasu (RAK meede 3.5) – interneti puudumist tõid kodnaikuühendused välja teenusena, millest piirkonnas on puudus, samas ei ole aga üksi kodanikuühendus antud tegevuseks toetust küsinud, kuigi see võimalus on olemas.

Taotlemine projektidest on kodanikuühenduste tegevustele suureks abiks, samas ei anna projektipõhine majandamine kindlustunnet edasisteks tegevusteks, sest kodanikuühenduste omapanus ühenduse töösse on enamjaolt vabatahtlikkuse alusel tehtav töö, vahel harva ka rahaline panus (näiteks liikmemaks), mis tavaliselt ei ole

suur. **KOV-i üks ülesannetest** on toetada piirkonna kodanikuühenduste tegutsemist piirkonna heaolu ja arengu tagamiseks. Kuigi rahastamise programmide toetus kodanikuühenduste tegevusse on rahaliselt suurem kui KOV-i poolne toetus, on KOV-i poolne kaasfinantseerimine erinevate projektide õnnestumiseks kodanikuühendustele hädavajalik.

Lisaks kodanikuühenduste rollide arendamisele, võimaldavad rahastamise skeemid lahendada piirkonnas esilekerkinud probleeme. KOV-id on üha enam hakanud tähtsustama kodanikuühenduste tegevust (läbi arengukavade, kaasanud ja arvestanud nendega) erinevate piirkonda puudutavate probleemide lahendamisel. Panus, mida kodanikuühendustelt oodatakse on suur. Valla esindajad on toonud välja **funktisoonid, mida kodanikuühendused piirkonnas täita võiksid**. Üha enam soovitakse, et piirkonna elanikud oleksid kaasatud ja aktiivsed valla tegemistes (osalemine poliitilistes protsessides ning kogukonna muude teenuste osutamises). On hea tõdeda, et KOV-ide ja kodanikuühenduste suhted on viljakad ning kodanikuühendused on viimastel aastatel saavutanud KOV-de usalduse; sõlmitud on **lepinguid mitmete teenuste üleandmiseks**: külaraamatukogu (MTÜ Aaspere Külakoda), spordi ja noorte töö korraldamine (SK Haljala, SK Aaspere), kultuurivaldkonna arendamine (MTÜ Väike-Maarja Pasunakoor) jt. Samas toodi valla esindajate poolt välja teenused, mida lisaks eelnevale kodanikuühendused võiksid osutada. Nendeks teenusteks on: turim, lastelaagrite ja keelesaagrite korraldamine, objektide korrashoid, kohaliku ajaloo pärandi kaardistamine, organiseeritud naabrivalve. Paralleelselt tooksin välja need teenused, mille järele on piirkonnas vajadus kodanikuühenduste eestvedajate arvates: toimiv infrastruktuur, internet, toitlustus- ja majutusteenus, huviringid, keeleõpe, kooskäimise koht. Nendest teenustest, mille järelele on piirkonnas kodanikuühenduste eestvedajate arvates vajadus, ei ole rahastamise programmides ette nähtud vaid toitlustus- ja majutusteenus, ülejäänud teenused (infrastruktuuri arendamine, internet, huviringid, kooskäimise koht) on kõik rahastatavad programmidest (kas siis KOP programmist või RAK meede 3.5-st).

Lähtudes teenustest, mida KOV esindajate arvates võiksid täita kodanikuühendused ja teenustest, mille järele on piirkonnas vajadus kodanikuühenduste eestvedajate arvates - võib öelda, et kattuvateks teenusteks on huviringid ja laagrid, toimiv infrastruktuur ja objektide korrashoid ning turism. Üha rohkemate teenuste üleandmine

kodanikuühendustele tõstab nende elujõudu ning aitab KOV-il paremini lahendada kohapealseid probleeme. Kuigi kodanikuühendused on suutelised pakkuma kvaliteetset teenust, siis vähene kodanikuühenduste arv erinevates valdkondades ei võimalda alati piisavat konkurentsi teenuste kvaliteedi tõstmiseks.

Igal külal (küladepiirkonnal) peab olema oma arengukava, mis võimaldab pikemaajalist tegevuste planeerimist ning kindlate eesmärkide määratlemist; see aga võimaldab omakorda programmides sätestatud tegevusi ja toetusi otstarbekamalt kasutada. Organisatsiooni jätkusuutlikkuse tõstmiseks ning arendamiseks on igal organisatsioonil vajalik oma arengustrateegia olemasolu. Kohalikku elu puudutavate otsuste tegemistel peavad KOV-id arvestama kodanikuühenduste arvamusega, kaasama neid tegemistesse, mille tagajärel kasvab mõlemapoolne usaldus, mis tagab piirkonna parema arengu. Koostööna sünnivad ideed, mille täitmisest on huvitatud mõlemad pooled – KOV toetab kodanikuühenduste rahastamist projektide kaasfinantseerijana, kodanikuühendus taotleb piirkonna arengu jaoks vajalikke rahalisi lisaressursse.

KASUTATUD KIRJANDUS

- 1) Allik, H., Dolgovskaja, I., Hansson, S., Jüriso, S., Kaarma, R., Miidla, U., Piiskop, K., Räis, M., Taagepera, R., Vanatalu, E., Võsu, L. 2004. Kodaniku käsiraamat. Tallinn: Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutus
- 2) Ausmees, K. 2004. Eesti mittetulundusühingute tegevuse rahastamine. [Diplomitöö] Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Tallinna Kolledz
- 3) Eesti Kodanikuühiskonna Arengu Kontseptsioon. 2002. [<http://www.siseministeerium.ee/index.php?id=30410>] 28.02.2007
- 4) Eesti Mittetulundusühenduste ja Sihtasutuste Liit. <http://www.ngo.ee/indeks> 23.04.2007
- 5) Eesti riikliku arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004–2006» meetme 3.5 «Külade taastamine ja arendamine» tingimused. 20.10.2004.-RTL 2004, 142, 2157, RTL 2005, 15, 147
- 6) Ettevõtluse Arendmise Sihtasutus. Kohaliku omaalgatuse programmist toetatud projektid. <http://www.eas.ee/?id=997> 23.04.2007
- 7) Haljala vald. Haljala valla arengukava 2006-2009. <http://4502518.la02.neti.ee/?id=262> 13.05.2007
- 8) Haljala vald. Haljala valla eelarvest mittetulunduslikuks tegevuseks toetuste andmise kord. <http://4502518.la02.neti.ee/?id=861> 13.05.2007
- 9) Kadak, K. 2005. Kodanikeühenduste rahastamine kohalike omavalitsuste eelarvest Tallinna ja Tartu näitel. [Bakalaureusetöö] Tartu: Tartu Ülikool
- 10) Kaur, K. 2007. Aktiivne kodanikuühiskond. [Materjal] Tallinn: Ettevõtluse Arendmise Sihtasutus
- 11) Keskkonnainvesteeringute Keskus. <http://www.kik.ee/?op=body&id=31> 01.04.2007
- 12) Kink, H-M., Lepp, Ü., Paas, E. 2006. Eesti maapiirkondades tegutsevate seltsingute kaardistamine. Tallinn: Eesti Külaliikumine Kodukant
- 13) Kohaliku omaalgatuse programmi programmdokument. 23.03.2007. Regionaalministri käskkiri nr 41

- 14) Kopli, K. 2002. Kodanikud kui koostööpartnerid. Tallinn: Siseministeerium
- 15) Lagerspetz, M. 2006. Kodanikuühiskonna lühisõnastik. Tallinn: Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit
- 16) Liikumine Kodukant. 2006. <http://www.kodukant.ee/content.php?content.255>
01.04.2007
- 17) Merusk, K., Olle, V., Saaremets, V. 2004. Kodanikeühenduste seadusandlike küsimuste analüüs.[http://www.sisemin.gov.ee/atp/failid/kodanikeyhenduste_seadusandlus_kys_analyys.rtf]. 27.03.2006
- 18) Mittetulundusühingute seadus. 06.06.1996.-RT I 1996, 42, 811, RT I 2006, 61, 456.
- 19) Põllumajandusregistrite ja Informatsiooniamet.
http://www.pria.ee/riiklikud_toetused/2006_aasta_toetused/kulade_taastamine_ja/
01.04.2007
- 20) Rammo, A. 2005. Vabariikide arengust Eestis. Tallinn: Eesti Mittetulundusühenduste ja Sihtasutuste Liit
- 21) Raudla, H. 2002. Kodaniku raamat. Tallinn: Siseministeerium
- 22) Registrate ja Infosüsteemide Keskus. http://www.eer.ee/stat/7_5mk.phtml.
10.05.2007
- 23) Registrate ja Infosüsteemide Keskus. http://www.eer.ee/stat/7_5tg.phtml.
01.04.2007
- 24) Saare, K. 2003. Seltsing- kas leping või ühing? Juridica 1, 59
- 25) Sihtasutuste seadus. 15.11.1995.-RT I 1995, 92, 1604, RT I 2006, 61, 456.
- 26) Siseministeerium. Eesti kodanikuühiskonna arengukontseptsiooni rakendamise tegevuskava aastateks 2004-2006. <http://www.siseministeerium.ee/?id=5642>
15.03.2007
- 27) Siseministeeriumi kohaliku omavalitsuse ja regionaalhalduse osakond. 2004. Kodanike ja kodanikuühenduste kaasamine kohaliku omavalitsuse töösse. Tallinn: Siseministeerium

- 28) Valga Maavalitsus. Arengu- ja planeeringuosakond. 2006. Lühimaterjal projektide rahastamisvõimalustest riiklike allikate, sihtasutuste ja fondide kaudu.
- 29) Vilu, A. 2006. Väikesed veed teevad suure jõu. Kohaliku omaalgatuse programmi edulood maakondades. Tallinn: Siseministeerium, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, Liikumine Kodukant
- 30) Vinni vald. Vinni valla arengukava 2006-2010. <http://www.vinnivald.ee/?id=385> 13.05.2007
- 31) Vinni vald. Vinni valla 2006.aasta eelarve. <http://www.vinnivald.ee/?id=730> 3.05.2007
- 32) Võlaõigusseadus. 26.09.2001.-RT I 2001, 81, 487, RT I 2005, 61, 473.
- 33) Väike-Maarja vald. Külaliikumise toetamise kord. <http://www.v-maarja.ee/?part=html&id=20> 13.05.2007
- 34) Väike-Maarja vald. Väike-Maarja valla arengukava aastateks 2007-2014. <http://www.v-maarja.ee/?part=html&id=22> 13.05.2007

LISA 1. KOP 2006 I ja II taotlusvoor ning RAK meede 3.5 kaks viimast taotlusvoorü Vinni, Väike-Maarja ja Haljala valla põhjal.

	KOP			RAK meede 3.5		KOP		RAK meede 3.5	
	Taotleja JAH/EI	Valdkond	Tegevus/omalgatus (tugev, nõrk,puudub)	Taotleja JAH/EI	Valdkond/tegevus	Programmi eesmärk	Kas küsit i?	Programmi eesmärk	Kas küsiti ?
V I N N I	MTÜ Roela Kodukant JAH	Kohalikul kultuuri- ja ajaloopärandil põhinevate ürituste korraldamine	Külade päevade korraldamine/tugev	MTÜ Roela Kodukant JAH	Roela Rahvamaja rekonstrueerimine ja ettevalmistavad tööd	Kogukonnaliikmete koolitamine/kohaliku arengu kavandamine sh:		Küla elukeskkonna parandamine sh:	
	MTÜ Roela Kodukant JAH	Kodu-uurimuslike materjalide koostamine ja trükkimine	Fotode tegemine/tugev	MTÜ Pajusti Vaba Aja Keskus EI	Vinni õppe- ja huvikeskus; sisustuse ostmine õppe- ja huvikeskusesse.	Kohaliku arengu ja omaalgatuse alalise koolituste/infopäevade korraldamine	X	Seltsimaja, kultuurimaja, spordisaali vms teistele isikutele kasutamiseks avatud hoone või selle osa ehitamine või rekonstrueerimine ja sinna sisustuse ostmine	X
	MTÜ Tudu MNS „Loit” JAH	Avalikuks kasutuseks mõeldud objektide rajamine ja korrastamine	Siltide paigaldamine koduloolistele objektidele, metsatöö ajaloo toa sisustamine/tugev	MTÜ Vinni Vaba Aja Keskus EI	Tervislik vaba aeg; spordisaali sisustuse ostmine	Kohalikku arengut ja omaalgatust käsitlevate materjalide trükkimine	X	Pargi, haljasala, puhkeala, mängu- või spordiväljaku, matkaraja, terviseraja, õpperaja või külaplatsi rajamine või korda tegemine	X
	MTÜ Roela Noortemaja EI	Ühistegevuseks vajalike vahendite soetamine	Nurgadiivani ost noortemajja/nõrk			Kogukonna arengukava koostamine		Paadisilla või ujumiskoha rajamine või korda tegemine	
	Kehala Seltsing EI	Avalikuks kasutuseks mõeldud ehitise hooldusremont	Uute uste paigaldamine Kehala klubile/puudub			Kohalikku arengut ja omaalgatust käsitlevate analüüside ja uuringute läbiviimine	X	Küla tutvustavate püsiviitade või -kaartide ostmine	
	MTÜ Roela Kodukant JAH	Ühistegevuseks vajalike vahendite soetamine	Tegevustubade sisustamine vajaliku inventariga/nõrk			Kohaliku ajaloopärandi ja traditsioonide väärtustamine sh:		Sporditarvikute, muusikariistade ja eesti rahvariiete ostmine	X
	MTÜ Roela Spordiselts JAH	Avalikuks kasutuseks mõeldud objektide korrastamine	Elektroonilise tabloo soetamine spordiürituste läbiviimiseks/nõrk			Kodu-uurimuslike materjalide koostamine ja trükkimine	X	Infopunktide arendamine sh:	
	Kehala Seltsing JAH	Avalikuks kasutuseks mõeldud ehitise hooldusremont	Klubi vanade uste eest võtmine ja uute paigaldamine/nõrk			Ajaloolist või kultuurilist tähtsust omavate sündmuste ja paikade ning nendega seotud tähtpäevade tähistamine	X	Infopunktide sisustuse ning infotehnoloogiaseadmete ostmine ning internetiga liitumistasu	
	MTÜ Vidriku EI	Kohalikku arengut ja omaalgatust käsitlevate analüüside ja	Uuring Vinni päevakeskuse avamiseks/nõrk			Kohalikul kultuuri- ja ajaloopärandil põhinevate ürituste korraldamine	X		

LISA 2. Väike-Maarja, Vinni ja Haljala valla kodanikuühenduste eestvedajate intervjuude kokkuvõte.

	MTÜ Määri Küla Selts
	Triigi küla seltsing
	Kurtma-Nadalama küla seltsing
	Eipri küla seltsing
	MTÜ PAIK
	MTÜ Aaspere Külakoda
	SK Haljala
	MTÜ Roela Noortemaia
	MTÜ Roela Kodukant
	MTÜ Liivaküla Küla Selts
	Avanduse külaselts
	MTÜ Haljala Noortekeskus
	Kehala seltsing
	MTÜ Roela Snordiselts
	Varangu Külaselts
	MTÜ Simuna Naisteklubi
	MTÜ Pajusti Vaba Aia Keskus
	MTÜ Johanna

Jätksuutlikkus																		
1.Tegutsemise aeg	2	4	3	4	1	5	7	7	3	4	1	5	4	7	3	7	6	10
2.Täis/osalise töötasuga töötajad	EI	EI	EI	EI	JA	EI	EI	JA	EI	EI	EI	JA	EI		EI	EI	JA	JA
Ühenduse eesmärk																		
1.küla käekäigu ja heakorra eest hoolitsemine,parem elukeskkond	X	X		X		X		X	X	X	X		X		X	X	X	
2. suurendada küla ühtekuuluvustunnet	X		X			X	X		X		X		X	X		X		
3. külade traditsioonid	X		X						X	X			X					
4.tagada külade terviklik areng koos elukeskkonna kvaliteedi tõusuga			X	X	X			X			X			X	X	X		
5. külaarengukava ellurakendamine		X								X			X		X			
6. kultuuri,spordi, hariduse ja sotsiaaltegevuse edendamine		X					X	X	X	X			X	X		X	X	
7. ettevõtluse tugistruktuuri arendamine					X													
8.Noortega tegelemine, arendavaks tegevusteks tingimuste loomine.								X				X					X	
9.Looduskaitse, loodushoid									X									
10.Rahvakultuuri säilitamine piirkonnas									X									
11.Koostöö teiste MTÜ-dega, seltsidega									X	X		X			X		X	
12. Koolispordi edendamine														X				
13.Puuetega inimestega tegelemine																		X
Arengumuutused kod.ühenduses																		
1.Küla heakorra paranemine	X	X		X						X	X		X	X				
2. ühtekuuluvustunde suurenemine	X				X	X			X	X	X	X		X				X
3. rahaliste vahendite toomine külla	X		X			X	X			X	X	X	X			X	X	X
4.kohalike elanike suurenenud aktiivsus ja teadlikkuse kasv			X	X	X	X	X	X	X				X	X		X		X

5.tegevuse pikemaajalisem planeerimine			X									X		X	X			
6.küla/ühenduse oma arengukava olemasolu		X	X	X	X		X		X	X	X	X	X	X	X		X	
7.omavaheline suhtlemine paranenud					X		X		X						X	X	X	X
8. Uute finantseerimisvõimaluste tutvustamine					X										X			
9.koostöö teiste MTÜ-dega						X		X	X			X			X		X	X
10.Eeskujuks teistele piirkonna ühendustele									X							X		
Arengumuutused kodukandis kod.üh. eestvedamisel																		
1.avalikuks kasutuseks mõeldud objektide rajamine, korrastamine	X					X	X	X	X	X	X			X	X		X	
2.kohapealne areng		X	X			X		X	X		X		X			X	X	X
3.küla osalemine valla tegemistes		X														X		X
4.kohalike elanike aktiivsuse kasv					X			X		X	X		X	X		X		
5.külade ümarlaua käivitamine					X													
6.koolituste,kursuste,huviringide korraldamine					X			X				X		X	X	X	X	X
7.ettevõtluse nädala korraldamine					X													
8.KOV usalduse kasv						X						X			X	X		X
9.vaba aja veetmise võimaluste kasv							X					X	X		X		X	
10. On vähenenud noortekuritegevus piirkonnas								X				X						
11.Tegutseb naabrivalve									X					X				
12.Ürituste korraldamine										X			X			X	X	X
13.Puuetega inimestega tegeletakse																		X
Rahastamine																		
1.KOV	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X		X	X
2.Ettevõtjad			X			X						X						
3.Projektid	X	X	X		X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Milliseid tegevusi peaks projektipõhine rahastamine lahendama (praegu ei ole võimalust)																		

1.Kõik võimalused olemas			X	X		X	X					X		X		X	X	
2.Investeringud peaksid olema suuremad	X									X	X		X			X	X	X
3.Tegevustoetuse vajalikkus		X											X					
4.piiirab inimressursi nappus			X	X														X
5.noorte huviringide käivitumine					X													
6.teenuste kättesaadavuse parandamine					X					X								
7.Koolitused, kursused									X									
8.Tegevuseks vajalike vahendite soetamine								X	X	X								
Teenused, mille järgi piirkonnas vajadus																		
1.esmateenused olemas	X		X	X											X	X		
2.Internet		X																
3.Spordivahendite laenutamine					X													
4.võõrkeele õppe ringid					X													X
5.laste päevahoid						X												
6.Huviringid						X						X						
7.toitlustusteenus						X		X	X					X				
8.saunateenus						X												
9.Majutusteenus								X	X						X			
10.Kooskäimise koht puudumine külas											X							X
11. Toimiv infrastruktuur (elekter, sidevahendid, korras teed)		X	X							X								

LISA 3. Intervjuu küsimused kodanikuühenduste eestvedajatele

KÜSIMUSED KODANIKUÜHENDUSTE EESTVEDAJATELE

Kodanikuühenduse nimi:.....

Vald:.....

1. Kui kaua on Teie kodanikuühendus tegutsenud?
2. Mis on Teie kodanikuühenduse tegevuse eesmärgid?
3. Kas Teie kodanikuühenduses on tööl täis või osalise tööajaga inimesi, kes saavad töö eest tasu?
4. Nimetage viis olulisemat arengumuutust, mis on toimunud Teie kodanikuühenduses?
5. Nimetage viis olulisemat arengumuutust, mis on toimunud Teie kodukandis teie kodanikuühenduse eestvedamisel?
6. Kes lisaks Teie liikmetele finantseerib Teie kodanikuühenduse tegevusi?
7. Kas Teie kodanikuühendus on taodelnud toetust KOP programmist ja/või RAK meede 3.5-st?
8. Milliseid tegevusi, mida peaks projektipõhine rahastamine lahendama (praegu ei ole võimalust)?
9. Milliste teenuste järgi on piirkonnas vajadus, mida Teie vallas ei osutata? Nimetage need?

LISA 4. Intervjuu küsimused valla esindajatele.

KÜSIMUSED VALLA ESINDAJATELE

Teie nimi ja ametikoht:.....

Vald:.....

1. Mitu kodanikuühendust tegutseb Teie vallas?

2. Millist rolli täidab kodanikuühendus valla arengus?

(a) Toetus võimudele poliitika väljatöötamisel

- 1) Kohaliku demokraatia arendamine
- 2) Tugevad küla kogukonnad
- 3) Kodanikuühenduste ja vallavalitsuse poolt (ka allasutused)
korraldatud ühisüritused
- 4) Kodanikuühendused kui kaasajad ja informeerijad
- 5) Osalemine arengukavade väljatöötamisel
- 6) Üritused koostöös teiste valdadega (ka kodanikuühendustega)
- 7) Muu.....(nimeta)

(b) inimeste arendamine

- 1) Väärikus, lülitumine avalikku ellu
- 2) Sotsiaalsed oskused
- 3) Tööturu jaoks vajaminevad oskused
- 4) Kodanikuühenduste arusaamad ühiskonnast, nende valmidus
osaleda aktiivselt valla arenguprotsessides (ka valimistel)
- 5) Muu..... (nimeta)

(c) Sotsiaalse kapitali arendamine

- 1) Naabrivalve organiseerimine
- 2) Avaliku info edastamine ja vahendamine
- 3) Talgude korraldamine
- 4) Ühiskondlik usaldus
- 5) Piirkonna maine tõstmine
- 6) Muu..... (nimeta)

(d) Teenuste osutamine

- 1) Kultuurivaldkonna arendamine
- 2) Sport ja vaba aja veetmine
- 3) Keskkond ja heakord
- 4) Sotsiaalteenused.
- 5) Laste päevahoid.
- 6) Piirkonna turismikorraldus

7) Muu(nimeta)

3. Nimetage viis olulist arengumuutust, mis on toimunud Teie vallas seoses kodanikuühendustega?
4. Kuidas ja mis põhjustel toimub kodanikuühenduste rahastamine KOV elus? (Eelarve, kord, projektide toetus)
5. Milliste teenuste järele on piirkonnas vajadus?
 - a) Kultuuri valdkonna arendamine
 - 1) Vaba aja sisustamine (sport, huviringid jne)
 - 2) Huvihariduse andmine
 - 3) Kohaliku ajaloo pärandi kaardistamine
 - 4) Lastelaagrite, keelesaagrite korraldamine
 - 5) Teenuste pakkumine (muusum, ürituste korraldamine, trükised jne)
 - 6) Muu.....(nimeta)
 - b) Valla arendustöö, koostöö
 - 1) Külade arengukavade koostamine
 - 2) Koostöö ja ühisüritused teiste küladega
 - 3) Projektide koostamine külaelu arenguks
 - 4) Piirkonna turismikorraldus
 - 5) Muu.....(nimeta)
 - c) Keskkond ja heakord
 - 1) Heakorra teenused
 - 2) Interneti, teabetubade teenused

- 3) Avalike objektide eest hoolitsemine
- 4) Keskkonnaalane koostöö (heakorralased konkursid)
- 5) Ruumide rentimine
- 6) Muu.....(nimeta)

d) Sotsiaalse kapitali arendamine

- 1) Naabrivalve organiseerimine
- 2) Avaliku info edastamine ja vahendamine
- 3) Talgute korraldamine
- 4) Muu.....(nimeta)

SUMMARY

The purpose of the present master thesis titled “The development of the roles of non-governmental organizations and problem solving based on the schemes of today’s civil society financing in Vinni, Väike-Maarja and Haljala parishes” is to examine what kind of development of the roles of non-governmental organizations and problem solving facilitate the financing of today’s civil society. Based on these purposes, the author posed the following tasks: 1) to find out specific needs of non-governmental organizations, that the schemes of today’s civil society financing should solve; 2) to analyze the role of non-governmental organizations as a part of local government life and the co-operation between the local government and its non-governmental organizations; 3) to analyze whether the schemes of today’s civil society financing are sufficient to solve the problems of non-governmental organizations.

This master thesis is needful, because the financing of non-governmental organizations are based on writing different projects but it does not give them enough security for the future activities. Non-governmental organizations when acting only owing to the support of projects, face difficulties. Though the aims of different funds vary and enable to apply financial support for different fields of activities, often cooperation and partnership are the keys that organizations lack. On the local level, the government and non-governmental organisations can interact and be useful to each other.

To gain the purposes of this thesis, the author analyzed three parishes in Lääne-Viru county, worked through the literature and previous researches concerning the topic and development plans of and budgets of the parishes. The author carried out questionnaires.

The conclusions of the research paper are as follows:

- 1) today’s schemes of non-governmental financing enable to gain the purposes of sustainable non-governmental organizations.
- 2) financial support by local governments is the basis for the acting of non-governmental organizations.

- 3) the contract-based delegation of services between the local government and non-governmental organizations contributes to the balanced development of the district.

Moonika Pello; moonika.pello@l-virumv.ee